

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

Zaměstnávání odsouzených při výkonu trestu odnětí svobody

Diplomová práce

(Employment of convicted persons during imprisonment)

Diploma thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

plk. v. v. PhDr. Libor Grepl

AUTOR PRÁCE

Bc. Lukáš David

PRAHA

2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Liberci, dne 04. 03. 2024

Bc. Lukáš David

ANOTACE

Diplomová práce rozebírá téma zaměstnávání odsouzených při výkonu trestu odnětí svobody. Jako stěžejní kapitolu teoretické části považuji právní úpravu, ať již se jedná o ústavní rámec či relevantně právní předpisy, týkající se zaměstnávání odsouzených při výkonu trestu odnětí svobody. Další kapitola, definuje pojmy prizonizace, resocializace, desistence a rozdíly mezi nimi. V závěru teoretické části, jsou komplexně rozebrána specifika zaměstnávání odsouzených při výkonu trestu odnětí svobody, kde jsem se mimo jiné rozepsal k aktuálním problémům, které Vězeňská služba ČR má v rámci zaměstnávání odsouzených. Praktickou část tvoří dotazníkové šetření a rozhovory. S jejich pomocí byly zodpovězeny všechny předem stanovené hypotézy a cíl práce, tak byl splněn.

KLÍČOVÁ SLOVA

zaměstnání * zaměstnávání odsouzených při výkonu trestu odnětí svobody * výkon trestu odnětí svobody * věznice * právní úprava

ANNOTATION

The thesis analyses the topic of employment of convicts in prison. I consider the key chapter of the theoretical part to be the legal regulation, whether it is the constitutional framework or the relevant legislation, concerning the employment of convicts in the execution of a prison sentence. The next chapter, defines the concepts of prionisation, resocialisation, desistance and the differences between them. At the end of the theoretical part, the specifics of the employment of convicts during the imprisonment are comprehensively discussed, where I discuss, among other things, the current problems that the Prison Service of the Czech Republic has in the employment of convicts. The practical part consists of questionnaire surveys and interviews. With their help, all the predefined hypotheses were answered and the aim of the thesis was thus fulfilled.

KEYWORDS

employment * employment of convicts while serving a prison sentence * serving a prison sentence * prison * legal regulation

Obsah

Úvod	7
1. Význam práce a zaměstnání	9
1.1 Definice pojmu práce a zaměstnání	10
1.2 Význam zaměstnání pro odsouzené	11
2. Výkon trestu odnětí svobody	12
2.1 Definice trestu	12
2.1.1 Trest odnětí svobody	14
2.1.2 Účel a smysl trestu odnětí svobody	15
2.1.3 Nepodmíněný trest odnětí svobody	17
2.1.4 Podmíněný trest odnětí svobody	20
2.2 Právní předpisy vztahující se k vězeňství a VTOS	23
2.2.1 Vnitrostátní právní úprava VTOS	24
2.2.2 Trest odnětí svobody v evropském a mezinárodním právním prostředí	28
2.3 Postavení, práva a povinnosti odsouzených	31
3. Vězeňská služba České republiky	31
3.1 Úkoly a organizace VSČR	31
3.2 Složení personálu VSČR	32
3.3 Aktuální problémy VSČR	35
4. Prizonizace a resocializace	37
4.1 Pojem prizonizace	37
4.2 Pojem resocializace	39
4.3 Pojem desistence	40
5. Právní úprava zaměstnávání odsouzených ve VTOS	41
5.1 Listina základních práv a svobod	41
5.2 Zákon č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů	42

5.3 řád VTOS	44
5.4 Evropská vězeňská pravidla	46
6. Zaměstnávání odsouzených ve VTOS	47
6.1 Účel zaměstnávání odsouzených ve VTOS	47
6.1 Zařazování odsouzených do práce.....	48
6.2 Odměňování odsouzených	50
6.3 Největší problémy zaměstnávání odsouzených ve VTOS	51
7. Zaměstnávání odsouzených po propuštění z VTOS.....	53
8. Praktická část diplomové práce	55
8.1 Specifikace problému	55
8.2 Cíl výzkumu	55
8.3 Dílčí cíle.....	55
8.4 Hypotézy	55
8.5 Výzkumné metody	56
9. Dotazníkové šetření obecně	56
9.1 Dotazník	57
10. Rozhovory.....	63
10.1 Organizace rozhovoru.....	63
10.2 Výběr respondentů	63
10.2.1 První rozhovor s majitelem společnosti	63
10.2.2 Druhý rozhovor s majitelem společnosti.....	66
10.2.3 Třetí rozhovor s majitelem společnosti	68
10.2.4 Rozhovor s pracovníci v neziskové organizaci.....	70
11. Vyhodnocení hypotéz.....	73
11.1 Závěry výzkumného šetření.....	74
Závěr	76
Seznam použité literatury.....	78

Seznam příloh..... 83

Úvod

Zaměstnávání odsouzených při výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „VTOS“) je důležitým prostředkem k resocializaci a zabránění recidivy. Myslím si, že tato problematika často není dostatečně zohledňována, i když naše vězeňství má negativní statistiky ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi. Masová média a literatura se dostatečně nevěnují problematice vězeňství tak, jak by si jejich důležitost a současný stav zasloužil.

Téma své diplomové práce jsem si vybral na základě několika hlavních faktorů. Jsem bývalý příslušník Vězeňské služby České republiky (dále jen „VSČR“) a na základě této práce bych rád navázal na práci bakalářskou, která byla obecnější, nicméně mi poskytla základy pro vyhotovení diplomové práce. Motivací bylo i obhájení mé předchozí práce, které otevřelo další témata a otázky, na které bych rád odpověděl. Problémy ve vězeňství mě vždy zajímaly a stále udržuji kontakty s věznicí Rýnovice, která poskytla cenné informace pro mé výzkumy. Je zcela zřejmé, že zaměstnávání odsouzených při VTOS a následné obtížné získání zaměstnání v běžném životě je poměrně složité. Věznice se ale potýkají i s dalšími problémy jako je přeplněnost, nedostatek kvalifikovaného personálu a vysoké náklady na provoz. Dle mého názoru mají všechny tyto problémy společné řešení a tím je zvýšení procentuální úspěšnosti resocializace. Jsem přesvědčen, že zaměstnání a práce jsou klíčové faktory pro dosažení tohoto cíle a mohou také pomoci snížit celkovou zátěž. Bohužel ne všechny věznice mají stejné podmínky pro odsouzené, což ovlivňuje jejich šanci na resocializaci.

Teoretická část diplomové práce je strukturována do několika sekcí. První část se zabývá charakteristikou, významem, historií a přínosem zaměstnání pro jednotlivce, tedy pro odsouzené osoby. Následující kapitola je zaměřena na problematiku VTOS. Třetí část se věnuje VSČR jako bezpečnostnímu sboru, který zajišťuje správný průběh VTOS. Další část práce definuje pojmy resocializace a prizonizace. Nejdůležitější a zároveň nejrozsáhlejší kapitola pojednává o právní úpravě VTOS a zaměstnávání odsouzených v rámci těchto zařízení. Teoretická část je zakončena kapitolou o zaměstnávání bývalých vězňů po propuštění z VTOS.

Hlavním cílem praktické části je získat ucelený pohled na zaměstnávání ve VTOS. Práce si klade za cíl přiblížit nezastupitelnost a váhu zaměstnávání v očích odsouzených. Právě jejich postoj je naprosto rozhodující. Zkoumáme, jaký vliv má zaměstnávání ve VTOS na proces resocializace a zda jsou odsouzení dostatečně připraveni pro reintegraci na trh práce mimo vězení. Celý výzkum je jedinečný díky dotazníkovému šetření, které se povedlo dopravit přímo k odsouzeným do zabezpečených částí věznic, a to ve velkém množství. Pro zodpovězení stanovených výzkumných otázek jsme také provedli rozhovor s Ivetou Kolínskou, která nám poskytla důležité informace. Její pracovní náplní je komunikace a poradenství pro osoby, které vykonali VTOS, což považujeme za klíčové pro odpovědi na naše výzkumné otázky. Dále jsme také uskutečnili tři rozhovory s majiteli různých společností, z nichž jeden je bývalý příslušník věznice Rýnovice. Cílem bylo získat různorodou perspektivu širokým spektrem specializací majitelů firem.

1. Význam práce a zaměstnání

Práce a zaměstnání jsou v dnešní době jedny z nejdůležitějších činností. Velmi často se ptáme ostatních lidí na jejich profesi a může to být jen ze zvědavosti. Je zřejmé, že na základě toho, s kým mluvíme, tak také volíme patřičnou mluvu. Jinak budeme komunikovat s lékařem a jinak např. s dělníkem.

Zaměstnání má sílu nepřímo poukazovat na naše postavení a místo ve společnosti. Práce byla pro naši kulturu vždy velice důležitá i dříve, a tak vzniklo několik přísloví, například: „*Bez práce nejsou koláče, s prací nejdál dojdeš, komu se nelení – tomu se zelení*“.¹

Při vykonávání práce nebo zaměstnání se učíme novým dovednostem, získáváme pracovní návyky, učíme se být dochvilní a také navazujeme důležité sociální vazby s kolegy. „*V konkrétní práci, k níž jsou nezbytné znalosti, schopnosti a dovednosti, se rozvíjí lidská osobní identita. Z mentálně hygienického hlediska umožňuje pracovní úsilí odvod přebytečné duševní a tělesné energie*“².

Ztráta zaměstnání má negativní a podstatný vliv na kvalitu života a také na psychický a fyzický stav osoby. Pro odsouzené, kteří se s tímto problémem potýkají, je práce ještě důležitější vzhledem k psychickému tlaku, který VTOS vytváří.³

Práce by neměla být brána jako zlo, ztracený čas anebo věc, díky ní si můžeme koupit různé věci. Práce by naopak měla přinášet plnou řadu potěšení a pozitiv. Není tajemstvím, že ztráta placené práce je velmi negativně vnímána i celou řadou odborníků. Ztrácíme tak smysl žít, styk s lidmi a celou událost bereme jako osobní selhání. Doba, po kterou se usilovně vzděláváme, je přípravou pro budoucí zaměstnání.⁴

¹ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2002. s. 75. ISBN 80-247-9006-8.

²Tamtéž

³ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2002. s. 130. ISBN 80-247-9006-8.

⁴MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Vyd. 3., upr. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 68. ISBN 80-86429-08-3

Bakke pravil: "Jen se zaměstnáním existuje budoucnost. Bez zaměstnání je jen pomalá smrt všeho, co tvoří člověka ambiciózním, pracovitým. Smrt radosti ze života".⁵

1.1 Definice pojmu práce a zaměstnání

Práce je specifickým výrobním faktorem, který se vyznačuje různými charakteristikami. Je to zejména lidská činnost, která je spojena s lidskou námahou a je prováděna člověkem. Práce je směřována k určitému cíli a je konána za účelem uspokojení potřeb jednotlivce. Vlastnosti a schopnosti jednotlivce ovlivňují množství a kvalitu vykonávané práce. Pracovní síla je schopností konat práci a tuto schopnost je možné rozvíjet. Jednoduchou prací se rozumí práce, kterou lze provádět bez zvláštní přípravy nebo kvalifikace, zatímco složitá práce vyžaduje vyšší nároky na kvalitu pracovní síly. Pracovní síly nejsou volně nahraditelné.⁶

Brugger práci definoval: „*Práce je účelná produkce předmětu a služeb, které mají hodnotu pro ostatní členy společnosti, jako pravidelné zajišťování statků a situací*“.⁷

Pracovní vztah upravuje české právo. Přesněji tedy Zákon č. 262/2006 Sb. Zákon zákoník práce, který definuje pojmy, jako jsou zaměstnanec, zaměstnavatel, pracovní vztah.

Práci z pohledu fyziky lze popsat jako děj, při kterém působíme určitou silou po nějaké dráze, tzn., pokud působíme silou na těleso, tak tím způsobíme jeho pohyb. V praxi si můžeme představit dělníka, který přesouvá paletu s výrobky. Definici fyziky jsme si již zmínili, nicméně jako zásadní považují přístup ekonomie k práci. Ta práci vnímá jako společensky užitečnou činnost. Ekonomika vnímá práci komplexněji než ostatní vědní obory, a to jen potvrzuje výše zmíněný fakt, že je její pohled zásadní.⁸

⁵ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Vyd. 3., upr. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. s. 68. ISBN 80-86429-08-3.

⁶ Základní pojmy a souvislosti ekonomie. *Mikroekonomie*. Online. 2006 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: https://cgi.math.muni.cz/kriz/prevod_mikro/mikro3.html

⁷ Jan Vlášil. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. *Práce*. Online. 2020 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Pr%C3%A1ce>

⁸ PhDr. Jiří Růžička, PhDr. Oldřich Matoušek. *Psychologie práce*. 1963. Karlova univerzita v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1, 1963. s. 312. ISBN 17-433-63

1.2 Význam zaměstnání pro odsouzené

Zaměstnávání je považováno za základní stavební kámen a prostředek v souvislosti s prací odsouzených ve VTOS. Jedná se o nejmocnější faktor, který pozitivně působí na odsouzené za zdi věznice. Smysluplnost, řád, organizace a kvalitní řízení jsou body, které je potřeba splnit k vytvoření pracovních návyků u odsouzených. Právě tyto návyky zvyšují šanci na zařazení odsouzeného do běžného života, neboť hledání zaměstnání po propuštění z VTOS je komplikované a často nezdár vede k recidivnímu chování.⁹

Váhu zaměstnávání osob ve VTOS demonstruje i fakt, že plyne z Doporučení Rec (2006) Výboru ministrů členských států Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům. Poměrně rozsáhlý článek 26 nese název „Práce“. Definiuje nezastupitelnost zaměstnávání ve věznici a samotný výkon práce, jako pozitivní prvek působení na odsouzené. Musí být usilováno o dostatek takové práce vězeňskou správou. Účelem práce je zvyšovat šanci na kvalitní obživu a zařazení do běžného života. V žádném případě nesmí docházet k diskriminaci pohlaví při rozdělování práce atd. Vybral jsem jen strohý výčet čl. 26, který potvrzuje, že práce a zaměstnávání odsouzených má smysl a že je to hlavní stavební kámen při práci s odsouzenými. Zákonná úprava bude podrobněji rozebírána v dalších kapitolách¹⁰.

Každá věznice se potýká nejen s problémy personálními, ale i s nízkým procentem pracovních možností pro odsouzené. Jen v málo věznicích je možností opuštění areálu a práce v civilním prostředí firem. Ve Věznici Rýnovice takovou možnost odsouzení mají, ale jedná se spíše o vzácnější jev. Kontakt s lidmi a koloběhem větší firmy mimo zdi věznice je opravdu silný prostředek. Nejčastěji se tak setkáme se zaměstnáváním uvnitř zařízení. Zejména se jedná o pomocné práce v kuchyni při přípravě pokrmů pro odsouzené, práce s prádlem, která zahrnuje praní a menší opravy oděvu. Důležité jsou činnosti, které pomáhají ke správnému chodu věznice a těmi jsou úklid společných prostorů, sekání trávy, malířské práce atd. Dalším osvědčeným způsobem zaměstnávání

⁹ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zaměstnávání odsouzených*. Online. [cit. 22.9.2023]. Dostupný na WWW: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-plzen/sekce/zamestnavani-odsouzenych>

¹⁰ Ombudsman veřejný ochránce práv. *Doporučení Rec(2006) 2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům*. Online. 2021 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/media/revidovana_evropska_vezenska_pravidla_2020_.pdf

je smluvní dohoda mezi věznicí a firmou, kdy firma dováží nejrůznější práce do věznice a odsouzení tak mají možnost pracovat. Často se jedná o různé kompletace jednoduchých dílů nebo částí stroje.¹¹

2. Výkon trestu odnětí svobody

2.1 Definice trestu

Trest z nejšířšího pohledu je téměř tak starý jako je stará civilizace. Jedná se o jev, který ovlivňoval, ovlivňuje a bude ovlivňovat naši společnost. Není osoba, která by se s ním za svůj život nesetkala. Proč to zmiňuji? Protože trest může znamenat špatnou známku ve škole za nedostatečné výsledky. Také sportovní terminologie hojně používá různé formy trestu, ať již se jedná o žlutou či červenou kartu ve fotbale, kdy je hráč rozhodčím potrestán za přestupek proti pravidlům. Stejně tak v našem národním sportu, jakým je hokej, najdeme trest, kdy hráč musí vykonat trest na lavici mimo hru. Abych demonstroval důležitost a rozšířenost trestu, tak použiji našemu národu nejrozšířenější případ, kdy trestáme své zvíře (psa) za věc, kterou neměl dělat, anebo měl dělat a nedělal ji. Toliko krátký výčet příkladů pro lepší orientaci. Trest je věc, která je na denním pořádku a přichází za porušení, ať již právních norem, což je pro téma mé práce nejdůležitější, tak i ustálených zvyklostí.¹²

Definicí trestů je celá řada, avšak já si vybral jednu konkrétní, s kterou se nejvíce ztotožňuji. Podle J. Rawlse: *„je osobě uložen trest tím, že je legálně zbavena některého práva, jež patří mezi obvyklá práva občana, neboť porušila právní normu, jejíž porušení je konstatováno v zákoně provedeném řízení, zbavení práva je vykonáno příslušným státním orgánem a jak přestupek, tak sankce jsou stanoveny právním řádem, a to v době spáchání přestupku“*¹³

Po uvedení definice trestu je třeba zmínit i dvě koncepce trestu, kdy každá z nich smysl trestu vnímá zcela odlišně. První teorie uvádí, že se: *„Jedná se*

¹¹ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zaměstnávání odsouzených*. Online. [cit. 22.9.2023]. Dostupný na WWW: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-plzen/sekce/zamestnavani-odsouzenych>

¹² LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. s. 6. ISBN 978-80-86920-24-5.

¹³ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. s. 10. ISBN 978-80-86920-24-5.

o teorii absolutní, reprezentována teorií odplaty, a teorii relativní, jejímž představitelem je např. teorie prevence.“¹⁴

Mezi zástupce absolutní teorie patří T. Akvinský, I. Kant, G. W. F. Hegel. Jde o tzv. klasickou školu trestního práva. Filosofie této teorie říká, že pachatel se v daný okamžik rozhodl zcela svobodně ze své vůle spáchat protiprávní čin, a to i přes fakt, že za něj hrozí trest. Pachatel je osobou, která má schopnost jednat svobodně na základě svého rozhodnutí. Svobodné jednání, které způsobilo škodu, si žádá trestu. Udělením trestu se dosahuje spravedlnosti. Hegel si myslí, že jediná šance, jak dosáhnout spravedlnosti a smíru se společností, je odpovídající trest. Vyjádřeno matematicky se protiprávní jednání nuluje trestem. Trest musí být přímo úměrný protiprávnímu jednání.¹⁵

Druhá teorie vnímá smysl trestu jiným způsobem. Za nejdůležitější považuje ochranu společnosti a nápravu pachatele protiprávního činu. Obrazně řečeno je trest něco jako lék, který zabrání pachateli v nežádoucím chování.¹⁶ *„Namísto imperativu: „Vina vyžaduje trest“, představující teorii odplaty, přichází jiný imperativ: „Nemoc vyžaduje léčení.“ Z principu, kdy za každou „vinu přijde trest“, je tu odlišný princip „nemoc vyžaduje léčení.“¹⁷*

F. von Liszta a C. Lombrosa jsou hlavními zástupci tzv. sociologické školy. Rád bych zmínil ještě C. Beccariu, jež poukázal na fakt, že trest nespočívá v přísnosti, ale v neodvratitelnosti, což na svou dobu byl velmi pokrokový názor.¹⁸

České trestní právo vykládá trest jako následek trestného činu, který vyjadřuje negativní právní hodnocení pachatele a jeho činu a působí k dosažení účelu trestního zákona. Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.¹⁹

¹⁴ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010. s. 9. ISBN 978-80-87212-41-7.

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010. s. 10. ISBN 978-80-87212-41-7.

¹⁹ Uhde a Klaus. *Epravo. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky*. Online. 1992 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/ustava-ceske-republiky-619.html>

Současná právní úprava zná tyto druhy trestů: odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů a vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti, vyhoštění.²⁰

Trest prošel celou řadou změn. Hlavně jeho chápání a účel byl postupně zcela odlišný. V historii byly abnormálně kruté tresty a postupně se tresty „zlidšťovali“ až do dnešní podoby, kdy nejkřutější trest je stále velmi humánní, ač lze polemizovat o jeho účelu a smyslu. Ve starověku nebyl hlavní účel náprava, ale odstrašení.²¹ Proto není překvapení, že ukládání a celková zásada se řídila heslem „oko za oko, zub za zub“. Krádež byla trestána useknutím ruky, pomluva vyříznutím jazyka, což si v dnešním moderním právním státě nedokážeme představit. A i přesto je dnes názor, že trestní právo je kruté a nelidské.²²

Troufáme si tvrdit, že vývoj trestů jde správnou cestou, ačkoliv je před námi ještě velmi dlouhá cesta. Dřívější kruté trestání nahradily věznice, kde největším trestem je odloučení. Tento fakt dokládá i moje předchozí dotazníkové šetření. Dříve spíše symbolika trestání a kruté až nelidské zacházení vystřídalo relativně propracované trestání a vězeňství. Nicméně jsou části, kde je potřeba jít stále vpřed. Trend trestání je sjednocování, ale je ještě pár zemí, které jsou natolik odlišné, že používají například trest smrti. Cílem mé práce ovšem není polemizovat nad jednotlivými tresty a jejich účinností v praxi.

2.1.1 Trest odnětí svobody

Jak již bylo psáno v textu výše, trest odnětí svobody je vrcholnou sankcí trestního práva. V historii se uvěznění používalo pouze v případě čekání na trest smrti, kde se však jednalo o krátkodobé uvěznění a samotné uvěznění bylo jen pomocné. První vězení a zjednodušenou formu trestu odnětí svobody používala římská říše, která však měla záměr proviněnou osobu vyhladovět. Jako zlom

²⁰ Verejnazaloba. *Základní pojmy v trestním řízení*. Online. 2024 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/zakladni-pojmy-v-trestnim-rizeni/>

²¹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010. s. 11. ISBN 978-80-87212-41-7.

²² ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). s. 24. ISBN 978-80-7380-138-0.

v historii datujeme od druhé poloviny 16. století, kdy díky změně pohledu na život a člověka přichází první věznice vybudovaná v Nizozemsku konkrétně v Amsterdamu. Postupně se budovaly další prostory například v Římě a Florencii. Všechny změny a odlišný přístup vedli ke vzniku penologie, který jak dobře víme, přináší zásadní informace a vzhled do problematiky trestů a trestání.²³

Trest odnětí svobody je bezpochyby nejzávažnějším zásahem do života člověka. V demokratické zemi, ve které dnes nepochybně žijeme, je to zásah do osobní svobody člověka a pro mnoho z nás naprosto zásah nemyslitelný. Člověk je omezen na tom nejdražším, co na světě má a tím je svoboda. Ustanovení § 38 odst. 2 tr. zákoníku hovoří o zásadě subsidiarity, která uvádí, že přísnější trestní sankci lze uložit jen a pouze tam, kde nestačí uložení mírnější sankce. Z toho plyne, že trest odnětí svobody je poslední možnost, když ostatní trestní sankce byly neúčinné anebo by byly neúčinné.²⁴

2.1.2 Účel a smysl trestu odnětí svobody

*„Účelem VTOS je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působil výchovně i na další členy společnosti.“*²⁵ Text výše je ideální a žádoucí stav účelu a smyslu trestu, o který se české vězeňství léta snaží. Účel je silně zakořeněn i v samotném zákoně č. 169/1999 Sb. zákoně o výkonu trestu odnětí svobody, kde: *„účelem výkonu trestu odnětí svobody je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páčání trestné činnosti.“*²⁶

²³ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 9. ISBN 80-210-3025-9.

²⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. Velké komentáře. s. 424. ISBN 978-80-7400-109-3.

²⁵ Vězeňská služba České republiky. *Věznice Karviná Výkon trestu odnětí svobody*. Online. 2024 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-karvina/sekce/vykon-trestu-odneti-svobody>

²⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 2. ISBN 978-80-7357-706-3.

Účel a smysl trestání se vyvíjí společně s trestním právem a společností. Z počátku se primárně pracovalo s teorií „absolutní“, která trest chápe jako odplatu za spáchané zlo. S teorií „relativní“, přičemž je smyslem předcházet zlu formou prevence, tak aby zlo nebylo vůbec spácháno. Z těchto dvou směrů vznikla teorie „smíšená“, která počítá s oběma případy. Dávno neplatí pořekadlo „oko za oko, zub za zub“.²⁷

Problémy s hledáním účelu a smyslu trestu dále přetrvávají, nicméně moderní právo se snaží změnit přístup k odsouzenému, a tak maximalizovat jeho vliv a preventivní schopnost. Již nelze jednoduše osobu izolovat a myslet si, že je tak ochráněna společnost před dalším protiprávním jednáním. Odsouzení často pokračují ve své „kariéře“ i dále po VTOS. Účel a smysl trestu lze naplnit jen usilovnou a často velmi individuální prací odborných pracovníků.²⁸

V prvním odstavci se píše o ochraně společnosti a nápravě pachatele, v neposlední řadě taktéž o prevenci. Tyto aspekty jsou nejvíce diskutovány ve spojení právě s VTOS. Ochranná část je naplněna onou izolací odsouzeného ve speciálně upraveném ústavu. Výsledek je omezení na základních svobodách jedince, v našem případě tedy práva na volný pohyb. Tím je zabráněno, aby byl pachatel dále nebezpečný pro společnost. VTOS dále omezuje nejen právo na volný pohyb, ale i další základní práva člověka. Vzniká tak situace, kdy VTOS působí vedle ochranné funkce také represivně. Z běžných aktivit mimo zdi věznic se uvnitř stává situace zcela odlišná od života, který známe.²⁹

Jako cíl VTOS byla převýchova odsouzeného. Velice ambiciózní plán ovšem nebyl zcela naplněn. Podmínky pro převýchovu a resocializaci vytvořeny byly, ale odsouzení často neměli dostatek odhodlání svůj dosavadní styl života změnit. Proto se jeví jako lepší formulace aktuální právní úprava, která sice není tak ambiciózní, avšak koresponduje více s praxí a skutečným stavem vězeňství.³⁰

²⁷ JUDr. Roman Vicherek. Epravo. *Účel trestu*. Online. 2013 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>

²⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik, s. 20. ISBN 978-80-87576-93-9.

²⁹ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges, 2020. Teoretik, s. 85. ISBN 978-80-7502-408-4.

³⁰ Tamtéž

Jestliže se bavíme o převýchově jako o jednom z hlavních účelů VTOS, tak je dnes již jasné, že bez motivace jedince je proces převýchovy odsouzen k neúspěchu. Sílu zvýšit šanci na úspěch mají nástroje z programu zacházení. Program zacházení je nástroj, který individuálně přistupuje ke každému odsouzenému. Snaha potlačit negativní vlastnosti a „dostat“ to nejlepší z člověka je považováno za základní stavební kámen ke správné a účinné nápravě. Odborní pracovníci vytvoří pro odsouzeného individuální plán, který se skládá z různých aktivit. Proces resocializace začíná nástupem do VTOS. Mylně si však někdo může myslet, že začátek je přičítán propuštění odsouzeného z VTOS.³¹

Za účel lze také považovat prevenci. Konkrétně „generální“ prevenci. O generální prevenci nemůže být pochyb, neboť věznice, přísný řád a zbavení zásadních práv a svobod je pomyslný strašák pro potencionální pachatele protiprávních činů. Trest je následek, který přichází za protiprávní jednání a VTOS je dalším vyústění.³²

V závěru bychom rádi uvedli slova Alison Liebling, která odpovídala na otázku, zda by měly podmínky ve věznicích odpovídat tomu, že jsou tam lidé pro trest. *„Myslím si, že je nevyhnutelné a že bychom si měli přiznat, že vězení se používají za, ale nikoli jako, trest.“*³³

2.1.3 Nepodmíněný trest odnětí svobody

Nepodmíněný trest odnětí svobody je popisován jako univerzální, nezastupitelný a také nejpřísnější. Je nutné zmínit 3 charakteristiky, které vystihují nepodmíněný trest odnětí svobody. Univerzální, jak již samotné slovo napovídá je proto, že je obsažen jako sankce ve všech skutkových podstatách. Nepodmíněný trest odnětí svobody je dále nezastupitelný, jelikož ve společnosti máme osoby, které nejsou napravitelné. Jsou to pachatelé, u kterých by jiný trest neměl dostatečnou sílu napravit a eliminovat tak možné riziko recidivního chování. V takových případech je nepodmíněný trest odnětí svobody nezastupitelný a je potřeba izolace pachatele. Nepodmíněný trest odnětí

³¹ Tamtéž.

³² JUDr. Roman Vicherek. Epravo. *Účel trestu*. Online. 2013 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>

³³ Jakub Drápal. Jiné právo. *O měření kvality věznic, jejich legitimitě či budoucnosti s Alison Liebling*. Online. 2017 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2017/01/rozhovor-s-alison-liebling-z-university.html?m=1>

svobody, jak se zmíněno výše, je nejpřísnějším trestem, který může soud udělit za trestný čin. Hlavní důvod, proč se uvádíme nejpřísnější trest, je ten, že odsouzený je omezen na základních právech a svobodách. Jedná se například o svobodu volného pohybu, nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, právo sdružovat se a mnoho dalších. Úplná izolace, snížená možnost vidět své blízké a žít běžný život dělají nepodmíněný trest odnětí svobody trestem, který budí strach.³⁴

Nepodmíněný trest odnětí svobody se musí používat jako *ultima ratio*. Pro nápravu se použije přednostně trest, který není spojen s odnětím svobody. „*Tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější.*“³⁵

Odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody jsou umístěni do věznic, kde probíhá výkon tohoto trestu. Jako odlišnost od jiných trestů lze zmínit ten fakt, že je zde stanovena zákonná sazba pro každou skutkovou podstatu uvedenou ve zvláštní části trestního zákona. A to horní a dolní hranicí případně jen horní hranicí. Rozpětí trestních sazeb a skutečnost, že daný trestný čin může, ale nemusí zahrnovat další druhy či varianty trestů, jsou projevem právní individualizace trestu na základě typu nebezpečnosti trestného činu pro společnost a zároveň vytvářejí prostor pro soudní individualizaci. Podle § 39 odst. 2 trestního zákoníku ve znění účinném do 31. prosince 2001 bylo možné uložit nepodmíněný trest odnětí svobody pouze za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšovala jeden rok, jestliže z osobnosti pachatele bylo zřejmé, že uložení jiného trestu by nebylo dosaženo účelu trestu; v roce 2002 s účinností od 1. ledna 2002 bylo znění § 39 odst. 2 změněno tak, aby se odlišilo jeho působení na trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšovala tři roky. Nyní v zákoně č. 40/2009 Sb. Zákon trestní zákoník účinnost od 1. 1. 2010 stanovuje podmínky nově: „*Za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje pět let, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný*

³⁴ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 41-49. ISBN 978-80-7552-163-7.

³⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. Velké komentáře. s. 424. ISBN 978-80-7400-109-3.

život. Za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo 2 lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem.“³⁶Tím se výrazně posílilo postavení trestu odnětí svobody jako krajního opatření v trestním zákoníku.³⁷

Prohloubena je tak subsidiarita trestu odnětí svobody, neboť u trestných činů méně závažných pro společnost jsou razantně zvýšeny podmínky pro udělení našeho nejpřísnějšího trestu. Nepodmíněného trestu odnětí svobody se tak užije jen v krajních možnostech jako trestu mimořádného. Dále je prohloubena zásada „ultima ratio“ jinak pomocná úloha trestní represe³⁸.

Prof. JUDr. Pavla Šámala, Ph.D. a jeho názor, který se týká subsidiarity trestní represe, jako takové je následovný: „*Nová rekodifikace je založena na přesvědčení, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky.*“³⁹

Ačkoliv se názor prof. JUDr. Pavla Šámala, Ph.D. vztahuje k subsidiaritě trestní represe, tak se domnívám, že krásně vystihuje kapitolu o nepodmíněném trestu. Pouze represe nemá sebemenší nárok na úspěch. Je potřebné brát trest jako kompletní balíček práce s odsouzeným pro následné zdárné zařazení do běžného života a tím snížit recidivní chování. Pouhé zbavení základních svobod a některých práv nevede k úspěšné nápravě.

³⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. Velké komentáře. s. 651. ISBN 978-80-7400-109-3.

³⁷ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 84-91. ISBN 80-210-3025-9.

³⁸ Tamtéž

³⁹ JUDr. Prokop Beneš. ELAW. *Subsidiarita trestní represe a zásada ultima ratio v novém trestním zákoníku*. Online. 2009 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/subsidiarita-trestni-represe-a-zasada-ultima-ratio-v-novem-trestnim-zakon>

2.1.4 Podmíněný trest odnětí svobody

Trest odnětí svobody s podmíněným odkladem jeho výkonu zmiňuje prof. JUDr. Pavla Šámala, Ph.D., který s četností a dominantním postavením podmíněného trestu nesouhlasí. „*Podmíněný trest odnětí svobody je podle mého názoru v praxi nadužíván. Je vlastně pro soud nejjednodušší, neboť na něj neklade příliš velké nároky z hlediska sledování jeho výkonu*“.⁴⁰

Pokud chceme najít prvopočátek tohoto trestu, musíme jít daleko do minulosti. Přesněji k právní úpravě č. 562/1919 Sb. o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění. Je důležité zmínit, že pohled na podmíněný trest odnětí svobody se v rámci historie v právní úpravě liší. Trestní zákon č. 140/1961 Sb. podmíněný trest odnětí svobody jako samostatný trest neuváděl. Větší změnu přinesl nový trestní zákoník, který přinesl odlišný názor na věc. Přesněji § 52 odst. 2 neb tohoto zákona: ⁴¹

- „*Trestem odnětí svobody se rozumí, nestanoví-li trestní zákon jinak,*
- a) nepodmíněný trest odnětí svobody,*
 - b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,*
 - c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.*“⁴²

Dle citace trestního zákoníku je zřejmé, že právní úprava podmíněného trestu odnětí svobody a podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem bere jako dvě možnosti trest odnětí svobody. Ale i tak se stále nejedná o úplně samostatný trest z taxativního výčtu trestů. Opačná situace nastala u právní úpravy zákona č. 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, kde se v § 24 taxativně uvádí jako jedna z možností trestního opatření právě možnost udělit odnětí svobody podmíněně, které je odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení). ⁴³

Je potřeba zmínit, že samotný název může být lehce matoucí pro většinu neodborné společnosti. Podmíněné odsouzení neznámá, že by snad osoba nebyla shledána vinným, jak si nespočet lidí myslí. Pravda je, že pachatel je

⁴⁰ JANUŠ, Jan. *Tresty budoucnosti*. Praha: Info.cz, 2020. Právo (Info.cz). s. 91. ISBN 978-80-907780-0-9.

⁴¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. s. 224. ISBN 978-80-87576-93-9.

⁴² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. Velké komentáře. s. 627. ISBN 978-80-7400-109-3.

⁴³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. s. 227. ISBN 978-80-87576-93-9.

uznán vinným a je mu také vyměřena délka trestu odnětí svobody. Pokud odsouzený vyhoví stanoveným podmínkám, trest se promíjí. Jedná se tak o preventivní funkci, kde odsouzený při splnění podmínek nemusí být zbaven osobních svobod, které jsou často spojeny s negativními vlivy pro jeho další život.

44

Zákon č. 40/2009 Sb. Zákon trestní zákoník ve svém § 81, odst. 1 definuje podmínky, kdy je možné tento trest uložit: „*Soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu.*“⁴⁵

Další paragraf hovoří o zkušební době, přiměřených povinnostech a přiměřených omezeních. Zkušební doba uvedená v § 82 je stanovena na 1 až 5 let, avšak paragraf obsahuje podmínku, kdy nesmí být zkušební doba kratší, než je samotná délka podmíněného trestu odnětí svobody. Zkušební doba začíná na základě právní moci rozsudku. Soud dále může odsouzenému uložit povinnost zdržovat se ve stanovené době a na stanoveném místě. Celková doba nesmí přesáhnout více než jeden rok, a to i za předpokladu, že zkušební doba je delší.

Soud má pravomoc uložit přiměřené povinnosti a přiměřená omezení vedle náhrady škody nebo odčinění nemajetkové újmy, kterou trestným činem způsobil, také vydání bezdůvodného obohacení spojené s trestnou činností, zbylá omezení a povinnosti jsou taxativně vyjmenována v § 48 odst. 4, jedná se o:

- „a) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,*
- b) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,*
- c) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona,*
- d) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,*
- e) zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,*

⁴⁴ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 50-58. ISBN 978-80-7552-163-7.

⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. Velké komentáře. s. 893. ISBN 978-80-7400-109-3.

- f) zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob,
- g) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek,
- h) zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek,
- i) uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku,
- j) veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo
- k) poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.⁴⁶

Je důležité zmínit přesné znění § 84, který definuje podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem. Přesné znění § 84 je následující:

„Je-li třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době, může soud za podmínek uvedených v § 81 odst. 1 podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta za současného vyslovení dohledu nad pachatelem. Na výkon dohledu se užije obdobně ustanovení § 49 až 51.“⁴⁷

Dohled dle zákona č. 40/2009 Sb. Zákon trestní zákoník znamená, pravidelný a osobní kontakt s probační a mediační službou, spolupráce na probačním plánu dohledu a kontrola uložených povinností soudem či zákonem. Pachatel je povinen dle § 50:

- „a) spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví, a plnit probační plán dohledu,*
- b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu probační úředník stanoví,*
- c) informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem,*
- d) umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.“⁴⁸*

V závěrečné části kapitoly bych se rád věnoval rozdílům mezi nepodmíněným a podmíněným trestem odnětí svobody. Již při prvním pohledu je

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. Velké komentáře. s. 571. ISBN 978-80-7400-109-3.

⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. Velké komentáře. s. 930. ISBN 978-80-7400-109-3.

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. Velké komentáře. s. 601. ISBN 978-80-7400-109-3.

zřetelné, že více odsouzené postihuje nepodmíněný trest odnětí svobody, neboť je osoba zbavena osobní svobody pohybu a tím je paralyzována a vytržena z běžného způsobu života. Samotné odnětí svobody je sekundárním trestem, který u podmíněného trestu odnětí svobody přichází, až po nedodržení podmínek stanovené soudem. Z teoretického hlediska lze tedy říci, že podmíněný trest má všechny podstatné znaky jiného druhu trestu a od nepodmíněného trestu odnětí svobody se liší ve velmi zásadních ohledech, pokud jde o povinnosti odsouzeného z něj vyplývající. Pokud některé části českého právního řádu považují podmíněný trest pouze za druh trestu odnětí svobody, jedná se o nesprávné pojetí, které nemá reálný a legitimní základ. Podmíněné odsouzení je třeba chápat jako jiný druh trestu.⁴⁹

2.2 Právní předpisy vztahující se k vězeňství a VTOS

Trest odnětí svobody je považován za nejpřísnější trestní sankci v trestním právu. Jedná se o trestní sankci, která přímo zasahuje do svobod člověka. Není tak divu, že VTOS je zakotven v našem právu, ať se již jedná o ústavní zákony, ostatní zákony anebo právní předpisy upravující problematiku VTOS. Zapomínat by se také nemělo na mezinárodní právní úpravu a legislativu Evropské unie. Má práce nemá ambice důkladně rozebrat každý článek a paragraf týkající se vězeňství nebo VTOS, avšak měla by poskytnout komplexní průřez nejdůležitějších regulací a právních ustanovení. Právní úprava VTOS balancuje mezi ochranou práv společnosti, před protiprávním jednáním a zachováním nezbytných práv a svobod odsouzených.⁵⁰

⁴⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. s. 227. ISBN 978-80-87576-93-9.

⁵⁰ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ, ed. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 379. ISBN 978-80-7676-066-0.

2.2.1 Vnitrostátní právní úprava VTOS

2.2.1.1 Ústavní rovina

Z hlediska vnitrostátní právní úpravy má největší význam má zákon č. 1/1993 Sb. Ústava ČR a další ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod (dále jen „LZPS“). Článek 90 vymezuje, že soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Všeobecně lze říci, že odsouzených ve VTOS se přímo týkají články, která nalezneme v LZPS v prvním oddílu hlavy dvě. Články se týkají základních lidských práv a svobod. Zmínit musíme i pátou hlavu, která nese název „Právo na soudní a jinou právní ochranu“. Již ze samotného názvu je zřejmé, že právě hlava pět společně s hlavou dva jsou naprosto spjaty s problematikou diplomové práce, neboť VTOS je zvláštní případ, kdy základní práva a svobody jsou v prostředí věznice permanentně omezovány pro ochranu společnosti. Z toho důvodu je nutné mít oporu v ústavních zákonech. Rád bych apeloval a největší váhu přiložil článku 7 LZPS, kde je psáno: ⁵¹ „*Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu*“⁵² Dále se domnívám, že obdobně důležitý text lze nalézt v článku 8 výše zmiňovaného ústavního zákona: „*Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.*“⁵³ Článek 7 a 8 LZPS je naprosto klíčovým vzhledem k povaze trestu, jakým je trest odnětí svobody. Při VTOS jsou omezena i jiná práva a svobody, které nepřímo souvisí s naplněním účelu a smyslu trestu odnětí svobody, avšak jsou nedílnou součástí procesu uvěznění. Jako příklad můžeme uvést zásah do práva na ochranu soukromého a rodinného života.⁵⁴

⁵¹ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ, ed. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 380. ISBN 978-80-7676-066-0.

⁵² *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), komentář k čl. 9. s. 341. ISBN 978-80-7357-750-6

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ, ed. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 381. ISBN 978-80-7676-066-0.

2.1.2.2 Zákonná rovina

Na pomyslných miskách vah je na druhém místě zákonná úprava upravující VTOS. V trestním zákoníku, který se považuje za hlavní kodex upravující trestní právo hmotné, se o VTOS zmiňuje jen rámcově. Upozornil bych na oddíl pět, kde § 55 a 56 přímo souvisí s tématem mé práce. § 55 Zákona č. 40/2009 Sb. Zákona trestní zákoník upravuje trest odnětí svobody a jeho místo výkonu, přičemž odkazuje na jinou právní úpravu, kterou je zákon o VTOS. § 56 uvádí specifika a podmínky samotného výkonu VTOS. Věznice dělí dle vnější diference na věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Dříve jsme se setkávali se čtyřmi typy věznic. Od roku 2017 již pracujeme pouze s výše zmiňovanými. Zákona č. 141/1961 Sb. Zákona o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“) řeší VTOS spíše z procesního hlediska. Trestní řád se věnuje VTOS v druhém oddílu, který začíná § 320, kde je uvedeno obecné ustanovení. Následuje poměrně rozsáhlý a důležitý § 321, který pojednává o nařízení výkonu trestu. Dále je řešen odklad výkonu trestu, přerušování výkonu trestu, podmíněně odsouzení a podmíněně propuštění. Celý oddíl končí § 334 započítání vazby a trestu.⁵⁵

Zákona č. 169/1999 Sb. Zákona o výkonu trestu odnětí svobody je bezesporu klíčový. Zákona je rozdělen do čtyř částí. První část obsahuje šest hlav. První hlava se důkladně zabývá VTOS. V § 2 definuje základní zásady výkonu trestu orgánem, který dohlíží a zajišťuje výkon trestu a tím je Vězeňská služba České republiky. VTOS je dle zákona č. 169/1999 Sb. Zákona o výkonu trestu odnětí svobody vykonáván ve věznici, které zřizuje a zrušuje ministr. Přijímání, zařazování, typy věznic anebo také vnitřní rozdělení věznice jsou nedílnou součástí tohoto zákona. Druhá hlava pod názvem „Práva odsouzených“ začíná § 14, který považujeme za důležitý, zní:⁵⁶ „*Pro každou věznici stanoví její ředitel se souhlasem generálního ředitelství Vězeňské služby vnitřní řád věznice, kterým se stanoví denní rozvrh chodu věznice, činnost*

⁵⁵ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ, ed. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 382. ISBN 978-80-7676-066-0.

⁵⁶ Tamtéž

*odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici*⁵⁷

Ve VTOS náleží všem odsouzeným stejná práva. Poměrně rozsáhlý § 16 řeší sociální podmínky a zdravotní péči pro odsouzené ve VTOS. Zákon myslí také na poměrně striktní úpravu zasílání a přijímání korespondence, využívání telefonu, návštěvy, balíčky a užívání dalších věcí, které patří k běžnému životu, avšak za zdmi věznice je tomu jinak. Odsouzení mají vedle práv také hojný zástup povinností. V § 28 odst. 1 je sáhodlouhý výčet těchto povinností. Dodržovat pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců věznice, docházet na aktivity programu zacházení, nepoškozovat cizí majetek a dodržovat vnitřní řád věznice. Vzhledem k názvu a výběru mé práce je nejdůležitější povinnost pracovat. Povinnost pracovat budeme řešit detailně v dalších kapitolách⁵⁸.

V další hlavě je kladen důraz na program zacházení. Program zacházení dle Zákona č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody je nástroj, který se vypracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném. Jeho cílem je individuálně působit na odsouzeného a minimalizovat jev prizonizace a zvýšit šance žít běžný život. § 46 výše zmíněné hlavy taxativně vyjmenovává kázeňské tresty, s kterými se odsouzená setkávají v prostředí věznice. Zákon č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody zná tyto kázeňské tresty:

„a) důtka,

b) snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,

c) zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce,

d) pokuta až do výše 5 000 Kč,

e) propadnutí věci,

f) umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení,

g) celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů,

h) umístění do samovazby až na 20 dnů,

⁵⁷ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 42. ISBN 978-80-7357-706-3.

⁵⁸ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 86. ISBN 978-80-7357-706-3.

i) odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.“⁵⁹

Hlava čtvrtá „Odlišnosti výkonu trestu u některých skupin odsouzených“ začíná § 58 svým obecným ustanovením. V druhém odstavci se dočteme, že u odsouzených s psychickými, fyziologickými a věkovými odlišnostmi se přihlíží, pokud jsou uvedeny právě v hlavě čtyři. Specifika VTOS u mladistvých jsou obsažena v dalších paragrafech. Stejně tak tomu je u žen, matek nezletilých dětí, pracovně nezařaditelných, doživotně odsouzených, VTOS u cizinců a velmi nebezpečných odsouzených.⁶⁰

Podmíněné propuštění a propuštění z VTOS je předposlední hlavou první části Zákona č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody. Celá hlava se skládá pouze ze čtyř paragrafů, resp. § 73 je rozdělen do dvou. § 73a uvádí důvody propuštění z VTOS. § 74 zakotvuje možnosti výstupního oddělení, kam se zpravidla umístí odsouzení s trestem delším než tři roky na přiměřenou dobu před propuštěním. První část uzavírá šestá hlava s názvem „Společná ustanovení“.

⁶¹

2.1.2.3 Podzákonná rovina

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti Vyhláška č. 345/1999 Sb. (dále jen „řád VTOS“) patří mezi nejdůležitější podzákonný předpis. Vyhláška se dělí do tří částí. První z nich je obecná část, která se dále dělí do sedmi hlav. Problematika, kterou vyhláška detailně řeší, je shodná s problematikou obecně zmíněnou v zákoně o VTOS. Další část se důkladně zabývá specifickými skupinami ve VTOS. Obdobně tomu je tak u zákona o VTOS. Třetí část je část s názvem „závěrečné ustanovení“. Zákon o VTOS umožňuje vydat řediteli věznice vnitřní řád, k tomu však potřebuje souhlas generálního ředitelství Vězeňské služby. Vnitřní řád má povahu interního normativního aktu nebo též vnitřního předpisu. Z toho plyne, že se vztahuje na prostředí věznice, nikoli však na osoby mimo věznici. Každá věznice má svůj autentický vnitřní řád s přihlédnutím

⁵⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 146. ISBN 978-80-7357-706-3.*

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 207. ISBN 978-80-7357-706-3.*

k odlišnostem. Vnitřní řád má nezastupitelnou pozici a je velmi důležitý pro každého odsouzeného. Upravuje například přijímací oddělení, stravování, ubytování, vystrojení a výměna oděvu, zdravotní péči, hygienu a mnohé další. Vnitřní řád také obsahuje přílohy, jako je například časový rozvrh dne.⁶²

2.2.2 Trest odnětí svobody v evropském a mezinárodním právním prostředí

Moje práce nemá ambice pojmout kompletní rozsah evropské legislativy trestu odnětí svobody, ale rád bych přiblížil některé zásadní dokumenty, které se promítají do našeho vnitrostátního práva ve vztahu k VTOS. Proces reakce členských států tedy i naší země na evropské prostředí se jmenuje evropeizace. Rada Evropy je orgán, který značnou měrou ovlivnil podmínky VTOS v naší zemi a podílí se na evropeizaci našeho trestního práva největší měrou. Nejvýznamnějším dokumentem je Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod (dále jen „Úmluva“). Problematika vězeňství je neoddělitelně spojena s čl. 3, jenž zakazuje mučení, podrobování nelidskému či ponižujícímu chování a trestu. Čl. 4 se budu věnovat podrobněji v dalších kapitolách mé práce. Dále je v čl. 5 zakotveno právo na svobodu a osobní bezpečnost. Článek garantuje práva osobám, které jsou omezeny na osobní svobodě. Tímto právem může být seznámení se s důvodem omezení osobní svobody v jazyce, kterému rozumí. Čl. 6 zakotvuje zásadu na spravedlivý proces. Rád bych zde odcitoval čl. 7 sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod:⁶³ Kontrola je prováděna Evropským soudem pro lidská práva (dále jen „ESLP“).

„Nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu.“⁶⁴

⁶² DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ, ed. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 384. ISBN 978-80-7676-066-0.

⁶³ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 64. ISBN 80-210-3025-9.

⁶⁴ *Zákony pro lidi. Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících*. Online. 2021 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>

Aktivita rady Evropy vedla ke vzniku významného dokumentu, který má klíčovou roli v oblasti vězeňství. Jedná se o Evropská vězeňská pravidla (dále jen „EVP“). EVP byla vyhlášena roku 1973 a k přepracování došlo v roce 1987. Jsou považovány za nejdůležitější dokument v rámci přínosu pro vězeňství. Stala se předlohou pro reformu vězeňství členských států. Řada států je postupně aplikovala do svých legislativ. Při reformě našeho vězeňství v devadesátých letech hráli EVP významnou roli. Dokonce sloužily jako předloha pro řadu našich zákonů. Ani Zákon č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody není výjimkou. V roce 2006 proběhla reakce na nové požadavky, a vznikla tak nová verze Evropských vězeňských pravidel. V první části EVP se dočteme základní principy, které určují směr vězeňství, přidávám přesnou citaci EVP:⁶⁵

- „1. Se všemi osobami zbavenými svobody bude zacházeno tak, aby byla respektována jejich lidská práva.*
- 2. Osobám zbaveným svobody budou ponechána veškerá práva, která jim nebyla zákonně odňata uložením výkonu trestu nebo vazby.*
- 3. Omezení ukládaná osobám zbaveným svobody budou v nezbytně minimálním rozsahu a úměrná legitimnímu účelu, pro který byla uložena.*
- 4. Vězeňské podmínky, které porušují lidská práva vězňených osob, nelze ospravedlnit nedostatkem prostředků.*
- 5. Život ve vězení se musí co možná nejvíce přibližovat pozitivním aspektům života na svobodě.*
- 6. Výkon trestu bude zajišťován tak, aby umožnil osobám zbaveným svobody jejich opětovné začlenění do svobodné společnosti.*
- 7. Je nutno podporovat spolupráci s externími sociálními službami a v nejvyšší možné míře i zapojení občanské společnosti do vězeňského života.*
- 8. Pracovníci věznic vykonávají důležitou veřejnou službu a jejich nábor, zaškolení i pracovní podmínky jim musí umožňovat poskytování vysoké úrovně péče o vězňené osoby.*

⁶⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon. Právní monografie* (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 380. ISBN 978-80-7552-163-7.

9. *Ve všech věznicích musí probíhat pravidelné inspekce a nezávislé kontroly.*⁶⁶

EVP nabízí komplexní pohled a řeší základní oblasti ve spojitosti s VTOS. Jmenovitě se jedná o podmínky pro výkon trestu, zdraví a zdravotní péči, pořádek a bezpečnost, vedení věznice a její personál, na který klade vysoké nároky, inspekci a kontroly a osobám, které jsou ve vazbě.⁶⁷

V nejbližší době se nedá počítat s významnou reformou či rozšíření EVP. Nyní je zřetelné, že se geografický vliv rozšíří na nové státy, ty tak budou mít ideální příležitost následovat země, u kterých již reforma proběhla. Je třeba vzít také v potaz dvacetiletou existenci EVP, což skýtá i určité problémy s progresivitou, kdy nejvyspělejší státy Evropy doporučení překonaly.⁶⁸

Dalším významným dokumentem, který moje práce rozebírá, jsou Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězněnými osobami jinak též Pravidla Nelsona Mandely. Pravidla mají stejně jako EVP pouze povahu doporučení, jakou cestou se v oblasti vězeňství vydat. Již na první pohled je zřejmé, že se jedná o soubor doporučení, které však nelze použít na každý stát s ohledem na odlišnosti kultur. Pravidla vznikla, jako předloha, z které se lze inspirovat a posouvat vězeňství kupředu. Pravidla Nelsona Mandely nemají za cíl zcela sjednotit pohled na VTOS a všeobecně otázky spojené s vězeňstvím, kde je potřeba velmi progresivního postoje, ale pomoci právě s jeho reformou a přístupem. Pravidla jsou rozdělena do dvou částí, které dohromady dávají ucelený a komplexní soubor pravidel. První část se týká obecných pravidel, která lze využít pro správu věznic a VTOS u běžných odsouzených. Druhá část naopak řeší problematiku velmi specifických skupin odsouzených. EVP a Pravidla Nelsona Mandely mají podobný účel a je potřeba jich využívat, i přes fakt, že se nejedná o závazné dokumenty.⁶⁹

⁶⁶ Ombudsman veřejný ochránce práv. *Doporučení Rec (2006)2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům*. Online. 2021 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/media/revidovana_evropska_vezenska_pravidla_2020_.pdf

⁶⁷ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 380. ISBN 978-80-7552-163-7.

⁶⁸ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 380. ISBN 978-80-7552-163-7.

⁶⁹ Ombudsman veřejný ochránce práv. *Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězněnými osobami*. Online. 2015 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z:

<https://www.ochrance.cz/media/standardni>

[minimalni_pravidla_osn_pro_zachazeni_s_veznenymi_osobami_pravidla_nelsona_mandely_2015_.pdf](https://www.ochrance.cz/media/standardni_minimalni_pravidla_osn_pro_zachazeni_s_veznenymi_osobami_pravidla_nelsona_mandely_2015_.pdf)

2.3 Postavení, práva a povinnosti odsouzených

Z předchozích poměrně rozsáhlých kapitol je zřejmé, že odsouzený ve věznici má specifické postavení z pohledu práv, svobod a povinností. Na jedné straně stojí práva, která nemohou být omezena za žádných okolností a na druhé straně je celá řada práv, která z podstaty věci musí být modifikována. Aby byl naplněn účel, a smysl trestu není možné zachovat celou paletu práv, jak je právní úprava přisuzuje lidem mimo zdi věznice. Vězeňství je v mnohých očích velice křehký a dost často zkosnatělý systém, který zdaleka není dostatečně progresivní. Avšak je potřeba si uvědomit, že v historii odsouzeným nebyla přiznávána práva žádná a v tomto směru je krok vpřed markantní.

Zmíněnou změnu lze přičítat EVP a Pravidlům Nelsona Mandely, které definují minimální práva pro odsouzené. Obecně lze říci, že vězeňství je odraz vyspělosti dané země. Nejvyspělejší země připisují práva odsouzeným dokonce ve větší míře, než se píše v EVP a Pravidlech Nelsona Mandely, jsou tak pouze odrazovým můstkem a základním stavebním kamenem.⁷⁰

V předchozích kapitolách bylo rámcově definováno kdy a jaká práva, svobody a povinnosti odsouzeným ve VTOS náleží, a proto považujeme za nezbytné zmínit, u jakých organizací se lze obrátit při porušení těchto práv a svobod. Taxativní výčet všech těchto organizací najdeme v § 34 řádu VTOS.⁷¹

3. Vězeňská služba České republiky

3.1 Úkoly a organizace VSČR

Vězeňskou službu České republiky (dále jen „VSČR“) řadíme mezi ozbrojené sbory. Zajišťuje výkon zabezpečovací detence, výkon vazby a VTOS, dále má na starost pořádek a bezpečnost soudnictví, ministerstva spravedlnosti a státní zastupitelství. VSČR pro plnění svých úkolů používá peníze státu a je tudíž jeho organizační složkou. VSČR je řízena generálním ředitelem VSČR (dále jen „generální ředitel“), kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.

⁷⁰ Ombudsman veřejný ochránce práv. *Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězněnými osobami*. Online. 2015 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/media/standardni_minimalni_pravidla_osn_pro_zachazeni_s_veznenym_i_osobami_pravidla_nelsona_mandely_2015_.pdf

⁷¹ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Teoretik. Praha: Leges, 2020. S. 179. ISBN 978-80-7502-408-4.

Za správu VSČR je generální ředitel odpovědný právě ministru spravedlnosti. Dle zákona č. 555/1992 Sb. Zákon České národní rady o Vězeňské a justiční strážci České republiky je organizační jednotkou VSČR generální ředitelství, vazební věznice, věznice a ústavy pro zabezpečovací detenci a střední odborné učiliště. V čele těchto organizačních složek jsou ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel.⁷²

3.2 Složení personálu VSČR

Personál VSČR je dělen na základě více kritérií. Jako první kritérium je možné uvést místo, kde personál vykonává svou činnost. Může jim být věznice, vazební věznice, ústav pro výkon zabezpečovací detence, Generální ředitelství VSČR, Střední odborné učiliště a Akademie VSČR. Druhé kritérium je dle vykonávaných úkolů a těmi jsou vězeňská stráž, justiční stráž, správní služba a Akademii VSČR a pověřené orgány VSČR. Všechny úkoly pro personál VSČR vyplývají ze samotné podstaty a principů vazby, trestu a zabezpečovací detence. Jinými slovy je třeba svou činnost vykonávat tak, aby byl pro každou ze tří skupin naplněn účel a smysl.⁷³

Vězeňský personál dále dělíme na dvě velké skupiny, které se zásadně liší, avšak cíl je totožný. První skupinou jsou zaměstnanci ve služebním poměru, který se dále dělí dle funkční náplně práce, kterými jsou příslušníci eskortního oddělení, strážníci a dozorcí. Druhou skupinou jsou občanští zaměstnanci, kteří často disponují velmi specifickými schopnostmi a dovednostmi. K pochopení celé problematiky je potřeba si uvědomit v jakém prostředí, podmínkách a s jakými osobami zaměstnanci VSČR jednají. VSČR je často nedocenenou složkou, kde je kladen maximální možný nárok na zaměstnance. Někteří pracovníci či příslušníci tráví ve věznici více jak 12 hodin a tento hodinový fond plní i 20 a více let v kuse. Je tak možné říct, že zaměstnanci mají stráveno za zdmi věznice více než většina odsouzených. Prestiž a obliba VSČR je v porovnání s jinými „uniformami“ nízká. Stresových, složitých a někdy až vypjatých situací

⁷² Zákony pro lidi. Zákon č. 555/1992 Sb. Zákon České národní rady o Vězeňské a justiční strážci České republiky. Online. 2022 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>

⁷³ DRÁPAL, Jakub; JIŘÍČKA, Václav a RASZKOVÁ, Tereza (ed.). České vězeňství. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 380. ISBN 978-80-7676-066-0.

není nikterak méně, než je tomu u jiných státních složek, které lidi uznávají. Vězeňský personál je jedinou silou, kterou s pomocí nástrojů dokážeme v dnešním vězeňství ovlivnit odsouzené a zvýšit šanci na řádnou resocializaci. Jak již z textu vyplývá, tak se jedná o nesmírně zodpovědnou práci. Personál věznice obsahuje složku represe, což zajišťují z velké části příslušníci ve služebním poměru a složku výchovnou, kde největší roli hrají vychovatelé, psychologové a speciální pedagogové. Obě složky se vzájemně propojují a jen dohromady mají sílu dovést odsouzené na správnou cestu. Věznice je velmi soběstačný organismus, který dokáže přežít víceméně bez zásahu zvenčí. Každá externí služba a průjezd branou věznice je brán jako bezpečnostní hrozba a ty je potřeba minimalizovat. Obě skupiny mají i slangové názvy: příslušníci jsou tzv. „uniformy“ a občanští zaměstnanci tzv. „civilové“. ⁷⁴

Jak již bylo několikrát zmíněno, tak se jedná o fyzicky a psychicky náročnou práci, kde není žádný prostor pro chyby. Chyby se snaží minimalizovat velmi důkladný a náročný výběr odborných pracovníků při výběrovém řízení. Příslušníci absolvují několikahodinový psychologický test, který je zakončený pohovorem s psycholožkou. Dalším krokem k nástupu ke složce je úspěšné absolvování lékařské prohlídky. Roli zde hraje celková vyzrálost a osobnostní rysy uchazeče, dále také emocionální vyzrálost, konzistentní chování, práce s enormním tlakem, rozhodovací schopnosti ve vypjatých situacích a postřehy a inteligentní chování, bez kterých by práce ve věznici nešla kvalitně vykonávat. Úspěšné musí být i absolvování lékařské prohlídky. Lékařskou prohlídkou projde jen jedinec, kterého zdravotní stav nebude nijak limitovat ve službě. Problémem mohou být brýle, astma, alergie a další zdravotní omezení, která musí posoudit individuálně lékař a poté vydat stanovisko. Závěrem je třeba se připravit na fyzické přezkoušení, které je nedílnou součástí přijímacího řízení. Je třeba vzít v potaz, že strážní na strážních věžích sedí téměř nehybně velkou část své nejčastěji dvanáctihodinové služby. Na strážní věži nenajdeme televizi, mobil a ani rádio. Jen těžko si to dokáže někdo z nás představit. Často v rámci bezpečnosti tráví službu v mrazu a dešti na ochozu strážní věže. Jako nejnáročnější považuji směnný provoz, kde je třeba projevit i fyzickou zdatnost

⁷⁴ DRÁPAL, Jakub; JIŘÍČKA, Václav a RASZKOVÁ, Tereza (ed.). *České vězeňství*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 319. ISBN 978-80-7676-066-0.

a výdrž. V noci, kdy je tma a ticho, je třeba zvýšit pozornost i přes únavu, která je všudypřítomná vzhledem k vyčerpávající noční službě. Dozorci, kteří se nejčastěji nachází bez stříelné zbraně uvnitř věznice, musí být stále ve střehu, jelikož chodí mezi odsouzenými, kterých je několikanásobně více. Výběr personálu je základ úspěchu na cestě ke zlepšení čísel českého vězeňství.⁷⁵

Součástí každodenní práce je i fyzická námaha. Příslušník musí být v dokonalé fyzické kondici, která umožňuje včasné a správné vyřešení konfliktů. Střelba ze služební zbraně, použití donucovacích prostředků a služební zákroky lze provádět jen v případě, kdy příslušník dbá o svou fyzickou připravenost. K tomu, aby připravenost byla konstantní a stále na vysoké úrovni, slouží přezkoušení z fyzické zdatnosti. Jednou ročně je vyčleněný den, kdy každý příslušník musí splnit minimální bodové ohodnocení, aby mohl vykonávat funkční náplň práce. Občanští zaměstnanci naopak disponují vědomostmi nabitými během studia a kurzů. Pracovníci jsou často jedinou osobou, které odsouzení věří. Představují spojení mezi odsouzeným a pomyslným stykem s životem za zdmi. Jejich⁷⁶

Níže je znázorněna tabulka související s rozložením a skladbou personálu VSČR, která je každý rok zpracována pro statistickou ročenku Vězeňské služby České republiky.

ROK	Příslušníci		Zaměstnanci		Celkem VSČR
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
2012	6130	806	2173	1855	10964
2013	5945	771	2091	1801	10608
2014	5986	766	2081	1840	10673
2015	6099	797	2125	1887	10908
2016	6067	809	2128	1881	10885
2017	6023	895	2137	1996	11051
2018	6122	959	2123	2127	11331
2019	6014	971	2170	2157	11312
2020	6016	977	2181	2144	11318
2021	5954	1010	2159	2097	11220
2022	5547	1010	2128	2152	10837

Tabulka 1- Vývoj fyzického počtu personálu v letech 2012 až 2022

Zdroj: zpracováno dle Vězeňské služba ČR (2022)

⁷⁵ DRÁPAL, Jakub; JIŘIČKA, Václav a RASZKOVÁ, Tereza (ed.). *České vězeňství*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 319. ISBN 978-80-7676-066-0.

⁷⁶ DRÁPAL, Jakub; JIŘIČKA, Václav a RASZKOVÁ, Tereza (ed.). *České vězeňství*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 320. ISBN 978-80-7676-066-0.

Z příložené tabulky je zřetelné, že celkový počet personálu je bez znatelného výkyvu, až na rok 2022, kde vzhledem k předchozím číslům je pokles velice výrazný. Čísly se jedná o téměř 400 osob. U příslušníků ve služebním poměru je velmi zajímavý rozdíl mezi zastoupením žen a mužů. Mužů v uniformě je téměř 85 % a číslo žen převyšuje 14 %. Potvrzuje se tak náročnost zaměstnání, o které se píše výše. Z celkového počtu zaměstnanců tvoří v roce 2022 příslušníci 60,5 % a občanskí zaměstnanci pak 39,5 %. Zastoupení mužů a žen v pracovním poměru je bezmála vyrovnaný. Zajímavé je pozorovat historický trend chápání vězeňství z hlediska poměru mezi příslušníky a ostatními zaměstnanci. Tabulka od roku 2012 do roku 2022 sice nevykazuje žádné rapidní rozdíly, avšak data z roku 1993 hovoří zcela jinak. Demonstrativně použijí právě tento rok k lepšímu pochopení nové koncepce vězeňství a jejího nastavení do budoucna. V roce 1993 oblékalo uniformu 6368 osob, což je ve své podstatě srovnatelné číslo s dnešním stavem, ovšem ostatních zaměstnanců bylo pouhých 876. Zdá se to být nepředstavitelné, ale díky statistickým ročenkám Vězeňské služby máme cenná data. Procentuální rozdíl ve složení se rok od roku měnil, až jsme se dostali k onomu číslu, kde příslušníky zastupuje 60,5 % a občanské zaměstnance pak 39,5 %. Počet zaměstnanců je relativně konstantní co do celkového počtu, ale údaje o celkovém počtu odsouzených jsou proměnné. V roce 1993 bylo odsouzených pouze 8483. České vězeňství se vyvíjí a stále má před sebou dlouhou cestu, nicméně určitým pozitivem jinak nelichotivých čísel, může být právě ono navýšení počtu ostatních zaměstnanců a následná intenzivnější práce s odsouzenými.⁷⁷

3.3 Aktuální problémy VSČR

České vězeňství trpí chronickými problémy, což je veřejně známý fakt a také to jsou úvodní slova Českého Helsinského Výboru. V řeči čísel a srovnání s obdobnými zeměmi jsme na tom opravdu zle. Máme až třikrát více odsouzených. Každá změna, která se z vidiny snížení počtu odsouzených aplikovala, onen tížený zisk nepřinesla. Jestliže pro stát není prioritní reforma

⁷⁷ VSČR. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022*. Online. 2022 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>

vězeňství, jen těžko budeme hledat únik ze začarovaného kruhu. Můžeme věřit ve schopnosti nových kapacit a vzdělaných pracovníků, ale bez zásahu státu bude situace bez výchozí. Míra recidivy musí být zkrocena na přijatelnou hodnotu a tím klesnou náklady, které jsou vysoké a zatěžují náš rozpočet, který v době válek není v ideální kondici.⁷⁸ V roce 2019 byly věznice naplněny na 100 %. Ve své práci uvedu výrok Petry Labohové z Probační a mediační služby, která je spokojená s poměrem ukládání trestu odnětí svobody s těmi alternativními, ale panuje nespokojenost s počtem odsouzených na sto tisíc obyvatel, kde jsme hluboko za evropským průměrem ba co více i v průměru celosvětovém jsme velmi nízko. Probační a mediační služba má hrát zásadní roli v novodobém vězeňství, ale její kapacity nejsou dostatečně vysoké. Věznice praskají kvůli přeplněnosti a také z důvodu katastrofálního technického stavu. Věznice jsou malými soběstačnými městy, která mají velkou rozlohu. Případná rekonstrukce je tak velmi finančně náročná a v resortu chybí peníze. Další složitostí je samotný režim ve věznici. Nelze vykonávat rozsáhle rekonstrukce bez zvýšeného bezpečnostního rizika. Celá situace tak vypadá složitě až neřešitelně.⁷⁹

S dvěma výše rozebíranými tématy přímo souvisí palčivý problém ve formě kolektivního ubytování, které si neseme z historie. Ano tohle je bezpochyby část vězeňství, která má na svědomí špatné čísla, ale jak udělat náročnou reformu v době přeplněných věznic? Kolektivní ubytování se přímo odráží na stavu našeho vězeňství, ale reforma při aktuálním stavu věznic je složitá. Kolektivní ubytování přináší celou řadu problémů. Zkušenosti recidivisté negativně ovlivňují odsouzené, které je šance správně nastaveným programem zacházení přivést k řádnému způsobu života. Není tajemství, že se ve věznici nachází drogy a mobilní telefony. Vysoká koncentrace odsouzených na malém prostoru zkrátka není cesta, kterou bychom se měli vydat. Vězeňská služba nedokáže oslovit kvalitní personál v potřebném počtu. Vzniká nepřímá úměra mezi náborem zaměstnanců a přílivem odsouzených. Specifické prostředí si vybírá daň na potenciálních uchazečích, které dokáže hravě odradit. Starší

⁷⁸ Helcom. *Monitoring vězeňství v České republice*. Online. 2022 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://helcom.cz/wp-content/uploads/2023/06/Monitoring-vezenstvi-CR-2023-1.pdf>

⁷⁹ JANUŠ, Jan. *Tresty budoucnosti*. Právo (Info.cz). Praha: Info.cz, 2020. s. 17. ISBN 978-80-907780-0-9

příslušníci a zaměstnanci trpí syndromem vyhoření. Vše se po letech zautomatizuje a stane se všední. Ztrácí víru, s kterou na začátku své kariery přišli. Je opravdu demotivující věnovat se odsouzenému a po propuštění jej znovu a znovu přijímat. Platy u VSČR se za poslední roky zvedly, takže je možné, že se tento fakt projeví postupně v číslech.⁸⁰

Český Helsinský Výbor také definoval jako jeden z mnoha problémů propojení recidivy s nízkým zaměstnáním odsouzených ve věznicích i mimo ní. Vzhledem k názvu mé práce se k tématu budeme pravidelně vracet v dalších kapitolách.⁸¹

4. Prizonizace a resocializace

4.1 Pojem prizonizace

V roce 1940 Clemmer popsal prizonizaci, jako, „*asimilaci deviantních norem, hodnot a vězeňské kultury do osobnosti vězně.*“⁸²

D. Clemmer věnoval pozornost vězněným osobám. Zpozoroval postupné, ale zcela zásadní změny v projevu a chování odsouzených. Jejich postoje se měnily s časem stráveným v izolačním zařízení. Celý proces nazval právě výše zmíněnou „prizonizací“. Odsouzení se progresivně přizpůsobují vězeňské kultuře. Proces adaptace je pozvolný a je ovlivněn několika faktory. Postupné osvojení zvyků, vztahů s vězni či pracovníky VSČR, osvojení denního řádu věznice, rozdílný způsob stravování, trávení volného času, tradice, příslušnou legislativu, vězeňský jazyk, odpočinek, prostředí a specifických vztahů s příbuznými.⁸³

Prizonizace není proces, který zasáhne určitou skupinu nebo jedince, ale jedná se o působení na každou osobu ve věznicích. Odsouzení jsou nuceni se vzdát své dominantní role. Problematiku prizonizace můžeme chápat, jako umění přizpůsobit se zcela odlišné kultuře a způsobu života. Snaha začlenit se a splynout s vězeňskou kulturou, ale není kompatibilní s běžným fungováním

⁸⁰ Helcom. *Monitoring vězeňství v České republice*. Online. 2022 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://helcom.cz/wp-content/uploads/2023/06/Monitoring-vezenstvi-CR-2023-1.pdf>

⁸¹ Tamtéž

⁸² U.S.Department of justice, 2023. *Self-esteem and the theory of prisonization*. *ojp.gov*. Online. © 2023 [cit. 2023-11-01]. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/self-esteem-and-theory-prisonization-review-literature>

⁸³ OJS. *DONALD CLEMMER'S CONCEPT OF PRISONISATION*. Online. 2020 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://ojs.academicon.pl/tkppan/article/view/5862/6125>

v životě mimo zdi.⁸⁴ Prizonizace je přirozený proces přejímání všech vnějších vlivů a zarůstání do vězeňské subkultury, což se zdá jako zcela normální jev bez velké negace. Problém nastává s příchodem konce VTOS. Poté se zdá být odsouzený naprosto ztracen. U dlouhodobých trestů je proces prizonizace tak hluboký až nenapravitelný. Svět se vyvíjí a stává se tak nehostinným pro osoby dlouhodobě izolované. Odsouzení jsou zvyklí dodržovat denní řád a striktně poslouchat příkazy personálu. Vždy ve stejný čas dostanou stravu a mají své jisté. Jsou tak zcela zbaveni rozhodovací schopnosti. Nic ve věznici nefunguje tak, jako v životě mimo ni. Nezávládnutý přechod mezi běžným životem a tím vězeňským vede k psychickým poruchám, které mají návaznost i na ty zdravotní. Vztahy s příbuznými byly do značné míry přetřhány a nyní je složité je znovu napravit.⁸⁵

Zdá se, že jediná a účinná možnost, jak s tímto negativním jevem bojovat, je nedopustit, aby odsouzeného vůbec neovlivňoval. Ano, zní to bláhově a těžko proveditelně, a tak se náš systém snaží minimalizovat proces prizonizace pomocí odborné a cílené práce odborníků. Bohužel náš systém není nastaven příhodně pro tuto snahu, jelikož věznice jsou dislokovány do relativně malého počtu, kde jsou stovky odsouzených. Nastavit tak individuální plán je téměř nemožný. Skandinávské země mají vězeňskou populaci rozdělenou do vícera menších skupin a není výjimkou ani koncepčně zajímavá otevřená věznice, kde práce s odsouzenými je podstatně jednodušší. Prokazatelně je tak vliv prizonizace potlačen na nižší hodnoty. Prizonizaci bych v závěru shrnul a definoval jako negativní vliv, který potlačuje návrat do společnosti a je protipólem resocializace. Zvyky, kultura a prostředí, které na osobu působí, nemusí být spjata pouze s VTOS, avšak pro potřeby mé práce je spojení příhodné. Vedle vězeňské subkultury tu je i úplná izolace osoby. Tento „balíček“ vybudovaných stereotypů znemožňuje pohodlné zařazení do progresivního a moderního světa.⁸⁶

⁸⁴ Mertl, J. „*Musíš pracovat a poslouchat*“: Věznice, potlačování autonomie a odpovědnost osob ve vězení a propuštěných z vězení. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2020, roč. 56, iss. 4, s. 523-553.

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ Tamtéž

4.2 Pojem resocializace

Proces zvaný resocializace počítá s určitým vývojem člověka. Socializace je na úrovni, která však neodpovídá standardu společnosti. Naše penitenciární prostředí formuje odsouzené a ti přijímají hodnoty, které jsou mimo věznici neakceptovatelné.⁸⁷ Další možností, jak definovat pojem resocializace, je působení výchovných nástrojů na odsouzeného a přivedení k řádnému životu, bez dalšího protiprávního jednání, tak, aby neohrozil bezpečnost společnosti.⁸⁸ Resocializace může být chápána jako opakovaná socializace jedince, který už jednou prošel podobným procesem. Jeho snaha sžít se s novým sociálním prostředím může být záměrná, vyvolaná a podporovaná nebo spontánní, neuvědomovaná a bez snahy o regulaci a urychlení celého procesu.⁸⁹ Ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody říká, že: „*S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem*“.⁹⁰

Proces resocializace začíná již prvním dnem nástupu do VTOS. Je třeba si uvědomit, že každý odsouzený dřív nebo později opustí bránu věznice a bude čelit modernímu a odlišnému světu. S odsouzeným je tak potřeba pracovat konstantně a individuálně tak, aby se dokázal znovu začlenit do společnosti a aby se společnost cítila bezpečně, jak se tomu píše v zákoně o VTOS. Nejhorší a nepřijatelný stav je odsouzený, který je propuštěn po několika letech s pár korunami, bez možnosti bydlení, bez dobrých rodinných vztahů a možností

⁸⁷ JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, s. 332. ISBN 80-7312-038-0.

⁸⁸ PETRÁČKOVÁ, Věra a KRAUS, Jiří. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995, s. 834. ISBN 80-200-0524-2.

⁸⁹ BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 660. ISBN 978-80-7338-115-8.

⁹⁰ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 213. ISBN 978-80-7357-706-3.

práce. Všechny tyto body zvyšují riziko návratu za mříže a zároveň proces resocializace nebyl správně dokončen.⁹¹

4.3 Pojem desistence

Desistence se řadí mezi pojmy, které kriminologie nezná dlouho. Z toho důvodu není zcela přesně stanovena definice fenoménu desistence. V knize „Poškozený a oběť trestného činu“ pan Matoušek Oldřich, doc., PhDr., uvádí, že: „*Desistence je slovo, používané k označení faktu, že pachatel zanechal trestné činnosti. Jde o pozitivní, dlouhodobý a žádoucí proces.*“⁹² Lze také říci, že: „*Tímto termínem označujeme ukončení kriminální kariéry, respektive proces, jehož podstatou je dlouhodobé zdržení se kriminálního chování u jedinců, pro něž bylo až dosud příznačné*“⁹³

Jelikož se jedná, jak již zmiňuji o relativně nový pojem, nelze jej přesně definovat a ohraničit. Odborníci nenašli shodu v přesné definici, a to ani, co se týče faktorů, který ovlivňují proces desistence. Je vhodné zmínit i dvě odvozená slova, kterými jsou „desister“ a „desistovat“. Desister je název pro osobu, která prošla procesem desistence a uspěla. Desistovat je sloveso (činnost), který znamená ukončit kariéru. Zahraniční literatura dost často pracuje s pojmem „persister“, který má odlišný význam a popisuje osobu, která v kriminální kariéře pokračuje.⁹⁴

Pro lepší pochopení celého procesu desistence uvedu několik podmínek, z knihy Tomáše Gřivny, Jiřího Jelínka a kolektivu, které by měly pomoci k úspěšné desistenci. V první řadě jde o proces opuštění věznice, kde je třeba s takovou osobou pracovat, dále dohled autority či dobrovolníků, využívat odborné vědomosti pracovníků (kaplan, psycholog, vychovatel atd.) k uvědomění si viny a převzetí zodpovědnosti za ní, odškodnění oběti, programy, které

⁹¹ Boháčová P., Pelikán J., Vězeňství v České republice: *Koncepce vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky. Online. 2015 [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

⁹² JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012, s. 192. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁹³ TOMÁŠEK, Jan. *Zaměstnání jako faktor desistence*. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017, s. 14. ISBN 978-80-7338-166-0.

⁹⁴ Tamtéž

přispívají ke zlepšení sociálních vazeb, začlenění se do společnosti a cítit důležitost svého místa v ní a v neposlední řadě přímý či nepřímý kontakt s obětí.⁹⁵

5. Právní úprava zaměstnávání odsouzených ve VTOS

5.1 Listina základních práv a svobod

Není žádné překvapení, že kapitolu právní úpravy upravující zaměstnávání odsouzených ve VTOS otevře ústavní zákon. Přesněji řečeno LZPS a její čl. 9. V předchozích kapitolách jsme o LZPS svobod mluvili, avšak záměrně byl čl. 9 vynechán. V odst. 1 se píše, že: „*Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám.*“⁹⁶ Na první pohled by se zdálo, že VSČR nemá žádné prostředky, jak přimět odsouzené k vytvoření pracovních návyků a splácení svých dluhů vůči státu. Odst. 2 stejného článku uvádí výjimku, která je pro téma práce velice důležitá:

„*Ustanovení odstavce 1 se nevztahuje na:*

a) práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody,“⁹⁷

Dále čl. 26, který připisuje právo volby povolání a přípravu k němu. Také právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost. Jak již bylo v čl. 9, tak i zde zákon ponechává prostor pro omezení, které musí stanovit zákon. Právo svobodné volby zaměstnání, stejně jako právo na podnikání není možné ze samotného smyslu trestu, kterým i nadále zůstává izolace odsouzeného a zbavení určitých práv a svobod.

Čl. 28 všem zaměstnancům garantuje právo na odměnu, která musí být spravedlivá a taktéž uspokojivé pracovní podmínky. Co se týče výše a podmínek odměn za vykonanou práci u odsouzených ve VTOS stanovuje nařízení vlády č. 87/2019 Sb.

⁹⁵ JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012, s. 192. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁹⁶ FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v apliační praxi ČR*. Zákony s poznámkami. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 19. ISBN 80-7179-149-0.

⁹⁷ Tamtéž

5.2 Zákon č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

Seznámení s možná nejdůležitějším zákonem, co se týče VTOS proběhlo v minulých kapitolách, kde byly záměrně vynechány části upravující zaměstnávání odsouzených ve VTOS, proto aby byly rozebrány později. Je zcela zásadní zmínit § 29 odst. 1, který ukládá povinnost odsouzenému pracovat, pokud mu to umožní jeho zdraví. Odst. 2 dále rozvádí podmínky, které věznice zajišťuje pro pracující odsouzené. První z nich je zařazení odsouzené osoby do druhu zaměstnání, které odpovídá jeho schopnostem, vzdělání a zdravotní způsobilosti. Dále věznice zajišťuje odměnu pro odsouzené, kteří jsou pracovně zařazení. V neposlední řadě se zde řadí také zvyšování kvalifikace a prohlubování vědomostí.⁹⁸

§ 30 je rozdělen do 5 odstavců. Odst. 1 uvádí možnosti, kde odsouzeným ve VTOS je práce umožněna. Jedná se o vlastní provoz, výrobu, podnikatelskou činnost anebo činnost u smluvně domluvených subjektů. Poslední jmenovanou možnost detailně upravuje odst. 2, který uvádí podmínky a náležitosti smlouvy mezi věznicí a jiným subjektem. Následný odstavec příkládá povinnost jiným subjektům, které jsou vyjmenovány v odst. 1, 2, zejména tedy dodržení plnění vůči věznicí za práci odsouzených. V předposledním odst. najdeme podmínku, kterou je předchozí písemný souhlas odsouzeného při práci s jiným subjektem, než je věznice. Předchozí souhlas odsouzeného však nemusí být vyžadován v případě, že se jedná Českou republiku, kraj, obci, dobrovolný svazek obcí anebo subjekt, který je založen jednou z předchozích možností, kde mají rozhodující vliv na jeho řízení či provozování nebo mají většinový podíl na majetku případně hlasovacím právu. Poslední odstavec § 30 dává možnost odsouzenému vzít souhlas, který je uváděn v odst. 4 za určitých podmínek.⁹⁹

§ 31 vyjmenovává případy práce, které odsouzený nemůže vykonávat. Jedná se o logické případy prací, které nejsou slučitelné s VTOS a jeho účelem.

⁹⁸ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 96-98. ISBN 978-80-7357-706-3.

⁹⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 98-103. ISBN 978-80-7357-706-3.

Je zakázána práce s výbušninami, a to i školení s nimi. Při práci, kde dochází ke styku s psychotropními a omamnými látkami, jedy a jinými látkami, které mají potenciál způsobit škodu na zdraví či majetku, musí být zvýšená kontrola. Dále obsahuje odkaz na zvláštní právní předpisy, který upravuje zvláštnosti zaměstnávání odsouzených žen a mladistvých. Další paragraf s názvem „Pracovní postavení a podmínky odsouzených“ je rozdělen do 4 odstavců. I zde v odst. 1 najdeme odkaz na jinou právní úpravu, která doplňuje zákon č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí. Zpravidla se odsouzení podílejí na úklidu společných prostor věznice a jiných obdobných činností včetně pracovních terapií v rámci programu zacházení. Odsouzeným nevzniká nárok na finanční odměnu. Práce v odst. 2 nesmí být nařízeny v době, která je určena pro odpočinek odsouzených. Pokud má odsouzený vycházky, tak se prací v odst. 2 zúčastní jen výjimečně. Odsouzení ve VTOS, kteří jsou pracovní zařazení, mohou připomínkovat a podávat podněty ke zlepšení podmínek bezpečnosti. Dohled nad prací odsouzených zajišťuje VSČR.¹⁰⁰

Závěrečným paragrafem, o kterém budu v rámci mé práce hovořit, je § 33. Ten přímo souvisí s tématem práce, neboť řeší problematiku odměn pro odsouzené.¹⁰¹ Zákon přiznává všem odsouzeným odměnu za vykonanou práci její výši a podmínky však stanoví Nařízení vlády č. 361/2017 Sb. Nařízení vlády o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody. Podmínky dočasné neschopnosti u odsouzených jsou totožné s těmi mimo VTOS a řídí se tak zákoníkem práce. Odst. 3 je z § 33 nejrozsáhlejší a řeší srážky ze mzdy odsouzeného. Některé srážky blíže definuje vyhláška č. 10/2000 Sb., zákon dává přednost zabezpečení výživy dětí a oprávněným nárokům poškozeného. Pokud soud rozhodl o srážkách z odměny za práci odsouzeného, pak se postupuje dle občanského soudního řádu. Stejný postup je i za předpokladu, že správce daně nařídil exekuci. Zbylá část odměny za vykonanou práci se rozdělí na kapesné a úložné. Zákon chápe kapesné jako část, kterou může odsouzený použít dle vlastního uvážení. Úložné se převede

¹⁰⁰ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 103-106. ISBN 978-80-7357-706-3.

¹⁰¹ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 108. ISBN 978-80-7357-706-3.

na účet odsouzeného. Pokud se nedohodne jinak, tak je úložné vyplaceno odsouzenému v čase propuštění.¹⁰²

5.3 řád VTOS

Jedna ze stěžejních částí řádu VTOS je bezpochyby hlava čtvrtá § 36. Hlava s názvem Realizace programu zacházení a zaměstnání odsouzených definuje program zacházení. V druhém odstavci je taxativní výčet funkčních nástrojů, kterým je program zacházení realizován. Není žádným překvapením, že hned první jsou zmíněny právě pracovní aktivity. Další odstavec definuje, co je zahrnuto pod pojmem pracovní aktivity. Konkrétně se jedná o zaměstnání, práce potřebné k zajištění každodenního provozu věznic a pracovní terapie, které jsou vedeny zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním. § 41 je rozdělen do čtyř odstavců, kdy první z nich hovoří o způsobu zařazení do práce, kterým je rozhodnutí ředitele věznice. Rozhodnutí ředitele předchází konzultace s odbornými pracovníky. V potaz se berou i odborné znalosti daného odsouzeného, zákazy vykonávat určité činnosti a vyhodnocení bezpečnostních rizik pro věznic. Povinnost odsouzeného pracovat se nevztahuje na staršího 65 let, poživatele invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, jehož stav neumožňuje takové zařazení, dále dočasně neschopného práce, pokud z povahy překážky vyplývá, že je jeho pracovní povinnost vyloučena. Kázeňský trest je uložen odsouzenému, kterému nebrání žádný ze zákonných důvodů, avšak odmítá pracovat. Takový odsouzený je umístěn po čas, kdy měl pracovat odděleně, aby byla minimalizovaná rizika spojená s jeho trestnou minulostí činností.¹⁰³

Ředitel má oprávnění v souladu s předpisy rozvrhnout pracovní dobu a nařídít práci přesčas. Jedná se zejména o možnost naplánovat shodnou pracovní dobu se zaměstnavateli. Přihlídnutí k délce trestu je pomocným kritériem pro nařízení práce přesčas. Další je § 43, kde je uvedeno, že pracovní zařazení odsouzených tvoří pracovní skupiny, které vede jejich vedoucí. Takového

¹⁰² KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 108. ISBN 978-80-7357-706-3.

¹⁰³ *Zákony pro lidi. Vyhláška č. 345/1999 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody*. Online. 2024 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>

vedoucího pracovní skupiny určí ředitel věznice anebo jiný oprávněný pracovník oddělení výkonu trestu. Vytváření pracovních skupin a následné přeřazení je v souladu s VTOS. Řád VTOS myslí i na seznámení se s právy a povinnosti před zařazením do práce, jakož i s bezpečností a ochranou zdraví při práci a požárními předpisy. V případě potřeby se odsouzený podrobí pracovně-lékařské prohlídce. K výkonu práce, jak již vychází z textu výše, může být zařazen jen zdravotně způsobilý odsouzený anebo zdravotně způsobilý odsouzený s podmínkou. Odsouzený absolvuje zaškolení na konkrétní pozici ve shodném rozsahu jako ostatní pracovníci. Možnost organizované zvyšování kvalifikace je možné pouze u odsouzených, kteří mají určité předpoklady. Určený zaměstnanec VSČR koná dozor nad pracovními skupinami mimo i vně věznice. Jednou měsíčně, pokud to situace vyžaduje, se konají porady, kde se řeší problematika práce. § 45 dává možnost pečlivě vybraným odsouzeným pracovat i mimo střežené stanoviště. U pracovních skupin, které spadají do nízkých a případně středních skupin zabezpečení, je pohyb mezi věznicí a nestřeženým pracovištěm volný, tedy bez dozoru. Takové povolení však musí povolit ředitel věznice s tím, že se jedná pouze o případy, kdy odsouzený plní pracovní povinnosti. Cesty pro takový přesun jsou vyznačeny.¹⁰⁴

Na první pohled není hlava pět dle jejího názvu natolik významná pro téma práce, ale i v hlavě pět najdeme určité části, které se zaměstnáním, případně pracovními aktivitami, přímo souvisejí. Jako potřebný považuji zmínit ustanovení § 48. Povinnost udržovat pořádek ať již ve společných prostorách nebo osobních věcech, je vykonávána právě odsouzenými, kteří se starají o chod přilehlých prostorů, o pomocné práce v kuchyni a další pomocné práce, které zajistí plynulý chod věznice. Taková činnost je však zcela bez finančních nároků.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Zákony pro lidi. *Vyhláška č. 345/1999 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.* Online. 2024 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>

¹⁰⁵ Tamtéž

5.4 Evropská vězeňská pravidla

Jestliže se chce země chlubit vyspělým vězeňstvím, pak je nezbytné do své legislativy implementovat EVP. V kapitole na začátku práce jsem hovořil o EVP jako o předloze a „kuchařce“ podle, které je třeba koncipovat moderní vězeňství. EVP myslí i na problematiku práce a věnuje jí poměrně velkou část. V první řadě zmiňují, že práce jako taková nesmí sloužit k trestání, ale měla by plnit opačnou úlohu, takže pozitivní prvek. VSČR musí usilovat o zabezpečení práce v dostatečném rozsahu. Práce má mít schopnost vězně dostatečně rozvíjet a udržet u něj schopnost se žít i mimo VTOS. Rozdělení práce nemůže být na základě pohlaví, diskriminace pohlaví je zakázána. Náplň práce, kde součástí je odborný výcvik, se v první řadě nabízí mladým odsouzeným, stejně jako odsouzeným, u kterých je to vyžadováno. Vězni by měli mít možnost svobodné volby druhu práce, avšak volba musí mít racionální základ, nesmí narušit chod věznice. Další bod je důležitý z pohledu diplomové práce, neboť je zde zmíněna spojitost mezi zaměstnáním a resocializací. Přesněji řečeno by se měla práce a zaměstnání v podmínkách věznice podobat co nejvíce podmínkám v běžném životě. Snaha je připravit odsouzené pro vstup do běžného života a vytvořit mu pracovní návyky. Odsouzený má možnost vykonávat práci, kterou mu v rámci své působnosti zařídí vězeňská správa ve svých prostorech anebo po dohodě u soukromých podnikatelů v prostorech věznice či mimo tyto prostory. Ať se již jedná o práci pro věznici nebo o práci u soukromého podnikatele, musí být vězeň náležitě zaplacen za odvedenou práci. Odsouzení dají část výdělku za věci osobní potřeby a část mohou zaslat svým rodinám. Také by měl být odsouzený dostatečně motivován k ukládání peněz na spoření pro budoucí potřeby při jeho propuštění z věznice nebo pro jiné povolené účely. U odsouzených je kladen stejný důraz na ochranu zdraví a bezpečnost při práci jako u ostatních pracovníků, kteří nejsou ve VTOS. Stejně podmínky bychom měli zajistit i v případě nemoci a úrazu spojených s výkonem zaměstnání a pracovní činnosti u odsouzených, jako u běžných pracovníků a zaměstnanců mimo VTOS. Bez rozdílů bude i maximální počet pracovních hodin, které lze vykonat během jednoho dne a týdne. Vězni mají právo minimálně na jeden den volna v týdnu a dostatečný čas pro svůj rozvoj a vzdělávání se. Pokud to situace

dovolí, pak budou vězni pojištěni v rámci státního systému sociálního zabezpečení.¹⁰⁶

EVP určují rámeček pravidel, které je třeba respektovat a promítat do naší koncepce vězeňství. Slouží jako pomůcka a umožňuje státům lépe pracovat s vězni ve VTOS. Nicméně je potřeba brát v potaz jejich relativní obecnost. Mnoho odborníků se také shoduje, že by bylo potřeba EVP aktualizovat. V naší zemi je vidět veliký pokrok co se týče implementace EVP do našich zákonů, hlavně do zákona o VTOS, kde najdeme provázanost v problematice zaměstnávání a práce odsouzených.¹⁰⁷

6. Zaměstnávání odsouzených ve VTOS

6.1 Účel zaměstnávání odsouzených ve VTOS

Pracovní integrace pomáhá odsouzeným udržet si pracovní dovednosti a jsou tak schopni konkurovat na trhu práce, získat lépe placenou práci a v neposlední řadě žít kvalitnější život. Celkově lze říct, že jsou to klíčové faktory pro život po propuštění a zvyšují tak úspěšnost resocializace. Správné začlenění do pracovního prostředí (v některých případech spolu s vzdělávacím kurzem) může přispět k získání vyšší kvalifikace pro trh práce a také přispívá k rozvoji osobnosti. Ideálně by mzda za práci měla být tak vysoká, aby odsouzeným umožnila splácet jejich finanční závazky, které si nesou z minulosti a snížit tak jejich zadlužení, které může být významným omezením při hledání vhodných sociálních podmínek po propuštění, zvláště pak stále rostoucí náklady na běžné věci potřebné k plnohodnotnému životu. Na závěr je jisté, že volný čas, který odsouzení při VTOS mají, je vhodné strávit něčím smysluplným a vytvářet si tak podmínky pro lepší start po propuštění.¹⁰⁸

Přihlížejíc k záměru a smyslu nepodmíněného odnětí svobody, je zřejmé, že zaměstnávání je jedním z klíčových aspektů profesionálního a individuálního zacházení s odsouzenými a také jedním z hlavních faktorů podporujících

¹⁰⁶Ombudsman veřejný ochránce práv. *Doporučení Rec(2006) 2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům*. Online. 2021 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/media/revidovana_evropska_vezenska_pravidla_2020_.pdf

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ SVOBODA, Milan (ed.). *Vězeňství II*. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv). Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, [2019], s. 73. ISBN 978-80-7631-004-9.

resocializaci propuštěných jedinců a snižujících riziko opakování trestné činnosti. Zaměstnávání by proto nemělo být vnímáno pouze jako nástroj pro optimalizaci výkonu trestu odnětí svobody, ale také jako prostředek pomáhající odsouzené osobě udržet a rozvíjet pracovní dovednosti a dávající možnost získat finanční prostředky pro řešení jejich ekonomické situace, včetně splácení nákladů spojených s trestnou činností, jako jsou náklady trestního řízení, vyživovací povinnost vůči rodině a jiných pohledávek. Jedná se tak o pozitivní prvek a nikoli trest jako takový. Je na místě konstatovat fakt, že české vězeňství do svého právního rámce implementovalo nejedno pravidlo z EVP, kdy: ¹⁰⁹

„Práce vězňených osob musí být považována za pozitivní prvek vězeňského režimu a nikdy nesmí být používána jako trest“¹¹⁰

Toto úzce souvisí s problematikou zadlužení odsouzených během VTOS a jeho trestnou minulostí. Řešení existujících dluhů, které většinu odsouzených tíží a představuje jednu z hlavních příčin recidivy trestné činnosti, by mělo být řešeno již během výkonu trestu tak, aby se v této době snížila pravděpodobnost navýšení existujících dluhů. ¹¹¹

6.1 Zařazování odsouzených do práce

Zákon o VTOS rozlišuje čtyři možnosti práce pro odsouzené, mezi které se řadí:

- práce ve vlastním provozu věznice;
- práce ve vlastní výrobě věznice; nemá být výrobně?
- práce v rámci podnikatelské činnosti věznice;
- práce na základě smlouvy u jiných subjektů. ¹¹²

¹⁰⁹ Boháčová P., Pelikán J., Vězeňství v České republice: *Koncepce vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky. Online. 2015 [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

¹¹⁰ Ombudsman veřejný ochránce práv. *Doporučení Rec(2006) 2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům*. Online. 2021 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/media/revizovana_evropska_vezenska_pravidla_2020_.pdf

¹¹¹ Boháčová P., Pelikán J., Vězeňství v České republice: *Koncepce vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky. Online. 2015 [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

¹¹² KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 98-103. ISBN 978-80-7357-706-3.

První zmíněná možnost je také nazývána „ve vlastní režii“, jak název napovídá, jde o práci přímo v areálu věznice a pro věznicí. Jejich činnost je důležitá pro správný chod věznice. Často se jedná o menší opravy nebo úpravy. Patří mezi ně vaření, sekání trávy, vytírání a údržba společných prostorů, výmalba, ale také některé opravy, které jsou spojeny s odbornou činností a znalostí, jako například zedník, truhlář a instalatér. VSČR má také širokou škálu prací, kde se nejedná sice o podnikatelský záměr za účelem zisku jako takového, ale o výrobu nábytku, výstrojních součástí, katrů atp. pro další věznicí, které nedisponují možností výroby. Jedná se tedy o druhou možnost práce pro odsouzené osoby. Opačný případ je v rámci podnikatelské činnosti věznice. Zde se již jedná o cílené podnikání. Důležitou roli zde hraje Středisko hospodářské činnosti věznice, které obstarává a sjednává podnikatelkou činnost se zaměstnavateli. V praxi je to tak, že věznice vykonává určitou část výrobního postupu pro smluvený podnik. A konečně poslední možnost, kterou je práce u jiných subjektů. Práci lze vykonávat ve věznici anebo mimo ní. Největší výhodou je kvalitní zaškolení na danou pozici od znalých pracovníků a také možná další spolupráce po ukončení trestu.¹¹³

Odsouzení mohou pracovat, jak vychází z textu výše, ve věznici i mimo ní. Jestliže se budeme bavit o práci mimo věznici, pak jsou zde tři možnosti. Buď se jedná o volný pohyb, nestřežené pracoviště anebo střežené pracoviště. Ve věznici je to striktně střežené místo. O zařazení do konkrétní skupiny rozhoduje zařazovací komise na základě programu zacházení.¹¹⁴

¹¹³ BAREŠ, Pavel a MERTL, Jiří. *Zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich příprava na propuštění z VTOS*. Praha: VÚPSV, 2021, s. 20. ISBN 978-80-7416-420-0.

¹¹⁴ Tamtéž

6.2 Odměňování odsouzených

Problematika odměňování odsouzených je řešena formou zákona o VTOS, který dává obecný rámec. Detailně se odměňování odsouzených věnuje nařízení vlády č. 361/2017 Sb. Odměna pro odsouzené se skládá z několika složek. Základní složka, odměna za práci přesčas, příplatek za práci ve svátek, příplatek za práci v noci a příplatek za ztížené pracovní prostředí.¹¹⁵

Odsouzený je zařazen do jedné z následujících skupin:

- „a) I. skupiny, jedná-li se o práci, pro jejíž výkon není potřebná odborná kvalifikace,*
- b) II. skupiny, jedná-li se o práci, pro jejíž výkon je potřebné střední vzdělání s výučním listem nebo jiná odborná kvalifikace,*
- c) III. skupiny, jedná-li se o práci, pro jejíž výkon je potřebné střední vzdělání s maturitní zkouškou, vyšší odborné vzdělání nebo vysokoškolské vzdělání v bakalářském studijním programu, nebo*
- d) IV. skupiny, jedná-li se o práci, pro jejíž výkon je potřebné vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu.“¹¹⁶*

EVP v jednom ze svých bodů stanovují, že za práci odsouzených má být odpovídající odměna. Náklady na život rostou a valorizace mzdy odsouzených neprobíhala do doby, než veřejný ochránce práv vydal své doporučení. Má se za to, že finanční odměna je hybnou silou pro motivaci odsouzených a také je větší šance úhrady nákladů spojených s VTOS, v neposlední řadě je snižována recidiva.¹¹⁷

Základní složka odměny se skládá z časové a úkolové části. Nařízením vlády č. 361/2017 Sb. byla stanovena následující výše:

- „a) v I. skupině částku ve výši 50 % minimální mzdy za měsíc,*
- b) ve II. skupině částku ve výši 70 % minimální mzdy za měsíc,*
- c) ve III. skupině částku ve výši 95 % minimální mzdy za měsíc a*

¹¹⁵ Zákony pro lidi. Nařízení vlády č. 361/2017 Sb. Nařízení vlády o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody. Online. 2024 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-361>

¹¹⁶ Tamtéž

¹¹⁷ BAREŠ, Pavel a MERTL, Jiří. *Zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich příprava na propuštění z VTOS*. Praha: VÚPSV, 2021, s. 20. ISBN 978-80-7416-420-0.

d) ve IV. skupině částku ve výši 120 % minimální mzdy za měsíc.¹¹⁸

Údaje výše vychází ze zákoníku práce. Pokud odsouzený neodpracuje zákoníkem práce požadovaný počet, pak bude krácen přímou úměrou.

„Při 100 % plnění normy spotřeby práce činí úkolová složka odměny za hodinu:

a) v I. skupině částku určenou podílem 50 % minimální mzdy za měsíc a koeficientu podle odstavce 3,

b) ve II. skupině částku určenou podílem 70 % minimální mzdy za měsíc a koeficientu podle odstavce 3,

c) ve III. skupině částku určenou podílem 95 % minimální mzdy za měsíc a koeficientu podle odstavce 3 a

d) ve IV. skupině částku určenou podílem 120 % minimální mzdy za měsíc a koeficientu podle odstavce 3.¹¹⁹

Hodnota koeficientu:

„a) 173,92 pro jednosměnný provoz,

b) 168,485 pro dvousměnný provoz a

c) 163,05 pro třisměnný a nepřetržitý provoz.“¹²⁰

6.3 Největší problémy zaměstnávání odsouzených ve VTOS

Pokud se máme bavit o problémech zaměstnávání odsouzených ve VTOS, pak je na prvním místě třeba zmínit malé procento zaměstnanosti. S faktem počítá i koncepce vězeňství do roku 2025, která si stanovila jako prioritu zvýšení skutečné zaměstnanosti. Zaměstnanost je číslo, které lze ve vězeňství vypočítat dvěma způsoby. Prvním výpočtem se dostaneme k vcelku přijatelnému číslu 57,06 %, ¹²¹ číslo je vypočítáno ze zaměstnatelných odsouzených a skutečně pracujících. Jenže pod pojmem „skutečná

¹¹⁸ Zákony pro lidi. Nařízení vlády č. 361/2017 Sb. Nařízení vlády o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody. Online. 2024 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-361>

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022. Vězeňská služba České republiky. Online. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>. [cit. 2024-02-20].

zaměstnanost“ by bylo vhodnější a přesnější dát do poměru počet odsouzených a počet skutečně zaměstnaných a tam je číslo podstatně nižší a to okolo 30 %¹²²

Odhaduje se, že jsme na maximálním počtu zaměstnaných odsouzených, které VSČR je schopna zaměstnat s aktuálně nastavenou politikou. Je zřejmé, že bez zvýšení počtu kapacity a změně výběru odsouzených pro nestřežené pracoviště nepovede k navýšení čísla zaměstnanosti.¹²³

Zařazování odsouzených na pracoviště s volným pohybem přináší obrovský tlak na odpovědné osoby při výběru, jaký odsouzený bude vybrán. Při odchodu z takového pracoviště se jako první řeší, zda byl odsouzený vybrán citlivě a správně a nebylo již při samotném výběru možno riziko minimalizovat. Při mimořádné události však pochybí vždy v první řadě odsouzený, a ne pracovník VSČR. Je třeba vkládat větší důvěru v odborné pracovníky a finančně je za to ohodnotit. Výše zmíněný druh zaměstnávání zkrátka nese riziko v podobě lidského faktoru, ale také přináší veliký potenciál do budoucna. Zázemí, technologie a stavby jsou ve špatném stavu. Většina věznic nedisponuje možností výroby a skladů. Pokud věznice takové budovy má, tak jsou často v tristním stavu. Velkým problémem je i celkové výrobní vybavení a možnost zabezpečení. Investice do budov, techniky a strojů je tak nevyhnutelná. Bohužel proces výstavby je složitý a často nákladný. VSČR se sama o sobě potýká s personálním podstavem. Úkoly, které vyplývají ze zákonů a z každodenní činnosti, si žádají značný počet zaměstnanců, které se nedaří oslovit. Vytvoření dalších pracovišť pro odsouzené by znamenalo potřebu navýšit již tak žalostné počty příslušníků a zaměstnanců. Bez dozoru by často vznikaly konfliktní situace na pracovištích a zajisté by stoupl počet mimořádných událostí.¹²⁴

¹²² BAREŠ, Pavel a MERTL, Jiří. *Zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich příprava na propuštění z VTOS*. Praha: VÚPSV, 2021, s. 20. ISBN 978-80-7416-420-0.

¹²³ Boháčová P., Pelikán J., *Vězeňství v České republice: Koncepce vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky. Online. 2015 [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

¹²⁴ Tamtéž

Zmíněné problémy jsou pouze ty nejzávažnější a celá problematika je velice rozsáhlá. Vždy jsou problémy úzce spjaty s financováním a personálním podstavem. Nelze očekávat rapidní zlepšení v řádu pár jednotek let, ale spíše pomalou a detailní práci odborníků a managementu VSČR.¹²⁵

Pro lepší znázornění a demonstraci slov výše přikládám přehlednou tabulku s daty, které podtrhují a zároveň uzavírají celou kapitolu.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
procentuální zaměstnanost	44.93	50.38	56.23	59.89	58.65	53.74	51.66	55.2	57.06
počet zaměstnaných odsouzených	6021	7606	8449	8858	8615	7561	6837	7255	7496
Odsouzení zaměstnaní v provozovnách SHČ VSČR	1720	2999	3457	4191	4181	3714	3569	4295	4674
Zaměstnaní u podnikatelských subjektů	1646	1954	2265	1906	1605	1006	469	266	164
Celkový počet vězňů	20866	22481	20789	20215	19717	18606	17646	17647	18024

Tabulka 2- Vývoj zaměstnanosti vězňů od roku 2015 do roku 2023

Zdroj: zpracováno dle Vězeňské služba ČR (2023)

7. Zaměstnávání odsouzených po propuštění z VTOS

Poslední kapitola se věnuje problému procesu hledání nové práce a přípravy odsouzených pro pracovní trh. Jedná se o poslední kapitolu, která zakončí teoretickou část. Není v mých silách detailně popsat, tak obsáhlou problematiku, která by si svým obsahem zasloužila samostatnou práci. Bezesporu patří práce ve VTOS k nejsilnějšímu resocializačnímu prostředku, jaký VSČR má, ale nutno dodat, že není všemocný. VTOS jako takový si nese

¹²⁵ Boháčová P., Pelikán J., Vězeňství v České republice: *Koncepce vězení*. Praha: Vězeňská služba České republiky. Online. 2015 [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce->

osoba po zbytek svého života a negativně se projeví v době, kdy bude na pohovoru předkládat výpis z rejstříku trestu svému potenciálnímu zaměstnavateli. Bavit se můžeme o benefitech, které zaměstnání představuje. První benefit se vztahuje k odsouzenému, který práci bere jako nutnost, aby začal žít a dokončil proces resocializace. Bez stálé práce je resocializace v dnešní době nemožná. Osobu propuštěnou z VTOS často tíží dluhy a nevyřešená minulost. Ze spirály se lze dostat vytvořením návyků a pravidelným příjmem. Práce má také vliv na jeho sociální vazby s lidmi a společností. Při dobře zvolené práci se může osoba realizovat a být tak emocionálně vyrovnaná. Další benefit vzniká pro zaměstnavatele. Nezaměstnanost v ČR je 3.5 % a pracovní síla je často velmi vzácným zbožím, který umožní společností ekonomicky růst. Poslední a možná nejvíc důležitý z pohledu mé práce zůstává benefit pro společnost. Účel trestu jsme si definovali v prvních kapitolách práce a nyní tím zakončíme teoretickou práci. Společnost a stát usiluje o nejmenší možnou míru recidivy. Opakování trestné činnosti škodí ekonomice státu, a tudíž i společnosti.¹²⁶

Realita je často jiná. VSČR bohužel nedokáže z odsouzených udělat dostatečně zajímavé osoby pro pracovní trh. Roli zde hraje proces prizonizace, který souvisí s nízkou pracovní kvalifikací, nízkým stupněm vzdělání a odtržením od reálného světa. Na jedné straně máme osoby, které mají vyšší vzdělání a případně kvalifikaci, ale takovým lidem ubírá na atraktivitě zápis v rejstříku trestu. Ještě stále se na prvních místech v inzerátech objevuje u lépe placených prací „čistý výpis z rejstříku trestu“. Druhá skupina nemá pracovní zkušenosti, vzdělání a pro trh práce je absolutně nezajímavá. Taková osoba má často dluhy a nabízené práce jsou pouze pomocné a tzv. „načerno“. K takové práci pobírá sociální dávky a její rozpočet dává v souhrnu větší částku, než kdyby pracovala legálně.¹²⁷

¹²⁶ BAREŠ, Pavel a MERTL, Jiří. *Zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich příprava na propuštění z VTOS*. Praha: VÚPSV, 2021, s. 23. ISBN 978-80-7416-420-0.

¹²⁷ Boháčová P., Pelikán J., Vězeňství v České republice: *Koncepce vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky. Online. 2015 [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

8. Praktická část diplomové práce

8.1 Specifikace problému

Věznice je specifické prostředí, kde člověk ztrácí kontakt s okolním světem. Mimo přerušení sociálních vazeb, zde probíhá celá řada negativních procesů, které izolovanou osobu přetváří. Tento proces je nazýván prizonizací. Jedná se o přirozený a nežádoucí jev, se kterým lze „bojovat“ prací a individuálně nastaveným programem zacházení. Právě zaměstnávání je prvek, který odsouzeným pomáhá při VTOS a následné resocializaci.

8.2 Cíl výzkumu

Empirická část diplomové práce je popisem nezastupitelnosti zaměstnávání ve VTOS z pohledu odsouzených a jejich odhodlání pracovat.

Cíl výzkumné části práce – zjistit všeobecný postoj odsouzených k práci ve VTOS, dále názor majitelů na odsouzené – jako potenciální zaměstnance a také zjistit odborný názor k dané problematice na základě rozhovoru s pracovníci neziskové organizace.

8.3 Dílčí cíle

- Za pomoci dotazníkového šetření vyhodnotit fakticky pracující odsouzené ve VTOS a demonstrovat tak jeden z problémů VSČR.
- Komparace získaných informací z dotazníkového šetření (názorů odsouzených) s postoji majitelů společností a jejich pohledem na danou problematiku.
- Zjistit důležitost zaměstnání/práce ve VTOS z pohledu odborného pracovníka v neziskové organizaci a komparovat tyto názory se zbytkem postojů – ať již mého, odsouzených nebo s majiteli společností.

8.4 Hypotézy

H1: Zaměstnávání ve VTOS není na takové úrovni, aby odsouzení dokázali konkurovat na trhu práce ostatním osobám.

H2: Ve VTOS je méně pracovních míst než odsouzených, kteří by chtěli být zaměstnání.

H3: Odsouzené osoby za násilné trestné činy bude složitější zaměstnat v porovnání s ostatními.

Dále bych si rád potvrdil mé přesvědčení, že odsouzení ve VTOS práci vnímají jako pozitivní prvek, který jim pomáhá zvládnout celý VTOS a o práci je tak velký zájem. Dále se domnívám, že vzorek respondentů bude vysoce pracovně motivován, avšak VSČR nedokáže této pracovní motivace dostatečně využít k přípravě na život po propuštění a zaplacení nákladů spojených s VTOS.

8.5 Výzkumné metody

S ohledem na specifikaci výzkumu jsme zvolili 2 výzkumné metody. První výzkumnou metodou je dotazníkové šetření, za pomoci, které lze získat cenné informace od velkého počtu respondentů, tedy odsouzených. Druhou výzkumnou metodou jsou řízené rozhovory s majiteli firem a pracovníci neziskové organizace.

9. Dotazníkové šetření obecně

Vzhledem k technickému zabezpečení a režimu věznice muselo dotazníkové šetření probíhat v papírové podobě a bez přímého kontaktu s respondenty. Papírové dotazníky byly předány pracovníkům VSČR, kteří byli seznámeni s účelem a formou dotazníku. Vzorek respondentů byl zcela nesourodý proto, abychom dostali celkový průřez a rozdílné názory na problematiku zaměstnávání ve VTOS. Dotazník se podařilo předložit 86 respondentům. Vzhledem k náročnosti celého procesu to považujeme za výborný výsledek. Dotazník byl sestaven tak, abychom získali přehled o stavu pracovních příležitostí, které věznice nabízí, až po postoje a názory odsouzených na zaměstnávání. Papírová forma dotazníkového šetření obsahuje celkem 18 otázek a je přílohou této práce.

9.1 Dotazník

1. První otázka je obecná a je zaměřena na věk odsouzených ve VTOS. Zastoupeny jsou všechny věkové skupiny odsouzených.

Kolik je Vám let?	18-20 let	21-30 let	31-40 let	41-50 let	51-60 let	61 a více let
Počet hlasů	1	33	16	4	30	2

Tabulka 3- znázornění věkového složení respondentů

Zdroj: autor práce

2. Druhá otázka je velice zajímavá a lze z ní vyčíst funkčnost nastaveného směru vězeňství a úspěšnosti nápravy. U odsouzených, kteří jsou několikrát trestaní, je šance na nápravu menší a je zjevné, že dosavadní způsob nápravy selhal. Bohužel výsledek je poměrně tristní, neboť 30 odsouzených opakuje VTOS. Je zřejmé, že vzorek respondentů je tak velmi rozmanitý.

Po kolikáté jste ve VTOS	1krát	2krát	3krát	4krát	5krát	6krát
Počet hlasů	56	16	3	6	3	2

Tabulka 4- znázornění počtu VTOS u respondentů

Zdroj: autor práce

3. Třetí otázka patří také do skupiny obecných otázek. Na základě této otázky bylo třeba zjistit, jak dlouhý VTOS respondenti vykonávají. Dle tabulky převládají kratší tresty, ale opět můžeme říct, že je vzorek různý a zastoupena je každá ze skupin.

Jak dlouhý je Váš trest	0-5 let	6-10 let	11-15 let	Více jak 15 let
Počet hlasů	53	22	7	4

Tabulka 5- znázornění délky vykonávaného VTOS,

Zdroj autor práce

4. Další otázka se již přímo dotýká tématu zaměstnání. Uzavřená otázka jasně poukazuje na život odsouzených a jejich pracovních návyků před nástupem do VTOS. Otázka přinesla z našeho pohledu negativní výsledek. Ztráta zaměstnání nebo jeho absence v běžném životě často vede ke páčání trestné činnosti. 34 respondentů nemělo zaměstnání ještě před VTOS. Tak početná skupina bude muset být motivována a podrobena pracovním aktivitám.

Byl jste zaměstnán?	ANO	NE
Počet odpovědí	52	34

Tabulka 6- znázornění počtu nezaměstnaných před VTOS

Zdroj: autor práce

5. V pořadí pátá otázka se váže k té předchozí, jelikož je cílena na odsouzené, kteří pracovali před VTOS. Bylo důležité získat přehled, zda je práce naplňuje a vidí v ní smysl. Vzhledem k tomu, že z celkového počtu 86 respondentů pracovalo pouze 52, tak bylo jasné, že zde dostaneme výsledek pouze od části respondentů. Lze konstatovat, že jsme se uspokojivého výsledku nedočkali. Větší části odsouzených práce nepřinesla onen tížený výsledek.

Naplňovala Vás práce před VTOS?	ANO	Spíše ANO	Spíše NE	NE
Počet odpovědí	24	0	12	16

Tabulka 7- znázornění, zda práce naplňuje odsouzené před nástupem do VTOS

Zdroj: autor práce

6. Nyní se budou otázky zaměřovat striktně na zaměstnání ve VTOS. Zde přišel zlom v jinak negativních odpovědích. Do značné míry si to vysvětlujeme ustanovením zákona o VTOS a povinností pracovat. Zájem o pracovní aktivitu je doposud nejpozitivnější odpovědí v rámci dotazníku. 83 odsouzených se celkově zajímá o program zacházení, přesněji řečeno o jeho pracovní část. Dostáváme tak určitou teoretickou naději do budoucna.

Zajímáte se o pracovní aktivity v rámci programu zacházení?	ANO	Spíše ANO	Spíše NE	NE
Počet odpovědí	79	4	0	3

Tabulka 8- znázornění zájmu o pracovní aktivity v rámci programu zacházení

Zdroj: auto práce

7. Následné dvě otázky zjišťují, jaké pracovní možnosti měli a mají odsouzení ve VTOS ve svých věznicích. Dozvídáme se tak faktická čísla o možnostech, které jim věznice poskytují. Otázka se netýkala odsouzených, kteří vykonávají VTOS poprvé. Z celkového vzorku vykonává první VTOS 56 odsouzených. Ostatních 30 odsouzených má již více zkušeností s VTOS a pracovními možnostmi, a právě na ty je otázka cílena. Výsledek téměř koresponduje s čísly z výročních zpráv VSČR.

Bylo Vám umožněno při některém VTOS pracovat?	ANO	NE
Počet odpovědí	14	16

Tabulka 9- znázornění možností práce při VTOS, netýká se prvních trestů

Zdroj: autor práce

8. Osmá otázka se na rozdíl od předchozích týká celého vzorku respondentů. Získali jsme tak počet aktuálně pracujících odsouzených z celkového počtu 86 osob. Při pohledu na tabulku níže je zřejmé, že se na čísla vězeňských ročenek VSČR nedostaneme. Statistiky VSČR jsou průměrem všech věznic v naší zemi. Problémy s nezaměstnaností ovlivňuje několik faktorů. VSČR v tuto chvíli nedokáže umožnit pracovat všem odsouzeným, kteří by pracovat chtěli.

Pracujete ve věznici, kde aktuálně vykonáváte VTOS?	ANO	NE
Počet odpovědí	37	49

Tabulka 10- znázornění aktuálně pracujících odsouzených

Zdroj: autor práce

9. VSČR nemá dostatek pracovních míst pro odsouzené. Tabulka pod textem odpovídá na otázku, zda by odsouzení pracovali, pokud by měli možnost. Dozvídáme se tak více o problémech zaměstnání ve VTOS. Čísla, která jsme dostali, hovoří zcela jasně. Problém je nedostatek práce, nikoli nechť odsouzených. Výsledek demonstruje, jak zásadní problém je zaměstnávání ve VTOS.

Pracoval byste, kdyby Vám to bylo umožněno?	ANO	NE
Počet odpovědí	86	0

Tabulka 11- znázornění, zda by odsouzení pracovali, pokud by jim to bylo umožněno

Zdroj: autor práce

10. Desátá otázka pojednává o tom, zda si odsouzení myslí, že věznice mají nedostatek pracovních míst. Odsouzení jsou při VTOS konfrontováni s všedními problémy a negativy daných věznic. Zaměstnávání je pro ně zcela zásadní. Ze zkušeností odsouzených je na první pohled vidět, že problematiku zaměstnávání vnímají.

Myslíte si, že mají věznice nedostatek pracovních míst?	ANO	Spíše ANO	Spíše NE	NE
Počet odpovědí	67	11	5	3

Tabulka 12-znázornění názoru, zda má VSČR problémy s nedostatkem míst

Zdroj: autor práce

11. Otázky jsou nyní koncipovány tak, abychom zjistili, jakým přínosem je zaměstnání pro odsouzené. V drtivé většině si odsouzení uvědomují podstatu a důležitost práce ve VTOS. Je velmi pozitivní, že odsouzení dovedou vnímat, jaké následky do budoucna má práce a že se jedná o silný nástroj k jejich nápravě.

Je podle Vás práce důležitá v rámci vaší nápravy?	ANO	Spíše ANO	Spíše NE	NE
Počet odpovědí	81	2	2	1

Tabulka 13- znázornění důležitosti zaměstnání pro odsouzené

Zdroj: auto práce

12. Má práce vliv na začlenění do běžného života? Odsouzení jsou jednotného názoru a myslí si, že ano. I v této otázce lze hovořit o vysoké míře znalostí problematiky zaměstnávání ze strany odsouzených. Hodnotíme velice pozitivně, že u otázky panuje jednotný názor, neboť i v našich očích je to zcela zásadní.

Má práce ve VTOS vliv na začlenění do běžného života?	ANO	Spíše ANO	Spíše NE	NE
Počet odpovědí	81	5	0	0

Tabulka 14- znázornění, jak důležitá je práce z pohledu začlenění do běžného života

Zdroj: autor práce

13. V pořadí třináctá otázka vymezuje postoj odsouzených ve spojitosti práce ve VTOS a snadnějšího hledání pracovních příležitostí po ukončení VTOS. Odsouzení chápou návaznost a důležitost práce ve věznici a vědí, že je to prvek, který jim v budoucnu na trhu práce velmi ulehčí situaci.

Získáte díky práci ve VTOS, snadněji práci v běžném životě?	ANO	Spíše ANO	Spíše NE	NE
Počet odpovědí	69	11	6	0

Tabulka 15- znázornění, jak důležitá je práce ve VTOS, z pohledu získání práce mimo věznici

Zdroj: autor práce

14. Další otázka si klade za cíl získat přehled o tom, zda práce dokáže pozitivně působit na odsouzené. Lze říci, zda jim práce umožní lépe zvládat odloučení, stres a všechno to, co VTOS přináší. U pracujících respondentů převládá pozitivní zkušenost. Lze tedy říci, že práce odsouzeným ve VTOS pomáhá i se zvládnutím VTOS.

Pomáhá Vám práce lépe zvládat VTOS?	ANO	Spíše Ano	Spíše NE	NE
Počet odpovědí	30	5	2	0

Tabulka 16- znázornění, zda práce umožňuje snadnější vypořádání se s VTOS

Zdroj: autor práce

15. Patnáctá otázka dotazníků, má za úkol zjistit, jestli po dokončení VTOS, mají odsouzení šanci pracovat u minulých zaměstnavatelů, případně podnikat a věnovat se činností jako před VTOS. Vzorek bude slabší, protože jen část respondentů před nástupem pracovala. Bohužel ve větší části odsouzení s nástupem do VTOS přišli o možnost vrátit se do minulého zaměstnání.

Máte možnost po ukončení VTOS pracovat, tak jako před Výkonem?	ANO	Spíše ANO	Spíše NE	NE
Počet odpovědí	11	4	6	16

Tabulka 17- znázornění možnosti vrátit se do práce, kterou odsouzení vykonávali před nástupem do VTOS

Zdroj: autor práce

16. Celé dotazníkové šetření graduje otázkou, jak na sebe nahlíží odsouzení, jako na potenciální uchazeče o zaměstnání. Dostaneme tak cennou odpověď na stanovenou otázku, zda jsou odsouzení ve VTOS kvalitně připraveni, a také jestli práci vnímají jako prvek, který sníží recidivu a šanci na resocializaci.

Máte pocit, že jste pro trh práce zajímavější, než před VTOS?	ANO	Spíše ANO	Spíše NE	NE
Počet odpovědí	38	6	5	37

Tabulka 18- znázornění, zda si odsouzení myslí, že jsou po VTOS pro trh práce zajímavější

Zdroj: auto práce

10. Rozhovory

10.1 Organizace rozhovoru

Polostrukturované rozhovory s respondenty byly vedeny vždy osobně v předem domluvených prostorech za pomoci okamžitého zapisování do notebooku. Otázky jsem pokládal dle předem připravené osnovy, kterou jsem byl v případě potřeby připraven okamžitě doplnit či změnit. Všechny respondenty jsem seznámil s tím, že údaje a informace, které získám během rozhovoru, budou pouze pro potřeby mé diplomové práce.

10.2 Výběr respondentů

Pro polostrukturovaný rozhovor jsem cíleně zvolil respondenty, kteří mají teoretické a někdy i praktické zkušenosti s vězeňstvím. Tři rozhovory jsem záměrně vedl s majiteli společností. Právě majitelé společností a jejich názory a postoje relevantně doplní dotazníkové šetření a data z nich získaná. Respondenti rozhovorů byli zcela odlišní, a to jak v oboru, tak i věkem. Mým cílem bylo zjistit, jak vnímají potencionální zaměstnavatelé odsouzené osoby jako uchazeče o pracovní pozice. Dále byl proveden polostrukturovaný rozhovor s pracovníci neziskové organizace, která denně komunikuje s osobami s trestnou minulostí. Získáme tak třetí a velice kvalifikovaný pohled na dané téma.

10.2.1 První rozhovor s majitelem společnosti

Rozhovor je veden s majitelem společnosti „Dayswaps“ panem Jakubem Minaříkem. Rozhovor byl veden tak, abych získal co nejvíce cenných názorů, postojů a informací, které obohatí moji diplomovou práci. Pan Minařík mě překvapil svou orientací a znalostí problematiky. Jeho společnost se zabývá IT a je obklopen mladým progresivním kolektivem bez předsudků. Jsem rád, že se mi povedlo získat odpovědi na mé otázky, od člověka, který je velmi vytížený.

T: *„Dobrý den pane Minaříku, budete tak hodný a popíšete mi prosím ve zkratce, čemu se Vaše společnost věnuje a jaký je Váš kolektiv lidí, s kterými pracujete?“*

R: *„Dobrý den pane David, řešení pro řízení plánování ve směnných provozech. Máme platformu, která jiným pomáhá plánovat směny a hlídá*

různé vstupní informace, které jsou posléze vyhodnoceny. Avšak zjednodušeně pracujeme v IT. Vzhledem k oboru jsem obklopen převážně mladými lidmi“

T: *„Dokážete při Vašem vytížení vnímat problematiku zaměstnávání odsouzených ve věznicích případně po jejich propuštění?“*

R: ***„Ano, můj názor je, že ČR zaostává za severskými zeměmi, kde je za mě jednodušší se pro odsouzené integrovat zpět do pracovního procesu, a tak je jejich vězeňství dle mého názoru daleko vyspělejší.“***

T: *„Měla Vaše společnost v minulosti nějakou pracovní zkušenost s odsouzenými, případně jakou?“*

R: ***„Nikdy jsme se na to neptali. Myslím však, že u nás nikdo takový nepracoval, a kdyby, tak je to jedno, nemáme předsudky.“***

T: *„Zaměstnal byste takovou osobu, kdyby ji to věznice umožnila?“*

R: ***„Na IT práci je krásné, že ji může s počítačem a připojením vykonávat každý, pokud by tedy byla rekvalifikace vězňů na programátory, určitě bych měl zájem se zapojit a případně nabídnout práci odsouzeným, takže jednoznačně ano.“***

T: *„Dokázal byste delegovat práci na odsouzené do věznice?“*

R: ***„Dokázal, a to jak programátorskou práci, tak i případně práci zákaznické/technické podpory, která by mohla být entrylevel pozicí.“***

T: *„Zaměstnal byste osobu po propuštění z věznice, která u Vás v minulosti pracovala?“*

R: ***„Pokud by dosahovala potřebných kvalit, tak bych ji vnímal, jako legitimního uchazeče, takže určitě.“***

T: *„Zaměstnala by Vaše společnost osobu, která byla propuštěna z věznice bez předchozí zkušenosti?“*

R: „Ano, vše však záleží na tom, jak rekvalifikovaná by byla a jakým přínosem by byla.“

T: „*Jaká trestná činnost by pro Vás znamenala stopku hned na pohovoru, jakou osobu byste nezaměstnal?*“

R: „Násilné tresty bychom museli přemýšlet a nejspíše bychom takovou osobu nezaměstnali. Nepřijali bychom odsouzené, kteří spáchali trestný čin na dětech či zvířatech.“

T: „*Myslíte si, že by pro Vás mohlo být v budoucnu zaměstnávání odsouzených přínosem?*“

R: „Ano, mohli bychom si najít věrné zaměstnance, kteří budou dlouhodobě spolupracovat s naší společností.“

T: „*V čem spatřujete největší riziko zaměstnání osob s trestnou minulostí?*“

R: „V případech rozporů v práci, bych se obával fyzické agrese vůči kolegům.“

T: „*Myslíte si, že osoba, která opustila věznici, je znevýhodněna v rámci negativního působení prostředí, v kterém se nacházela?*“

R: „Myslím, že ano. Tím, že vystoupili z pracovního prostředí, je těžké se do něj znovu dostat, vše bude záviset na pracovitosti každého jednoho člověka. Někteří tak budou schopni znovu se zapojit rychle, jiní však budou mít dobu výkonu trestu, jako velkou přítěž a je otázka, zda budou schopni se opět někdy alespoň částečně zapojit a dlouhodobě vykonávat pracovní činnost.“

T: „*Je jedním z hlavních požadavků při výběru nového pracovníka čistý výpis z rejstříku trestu?*“

R: „Není. Nikdy se na tuto informaci neptáme.“

10.2.2 Druhý rozhovor s majitelem společnosti

Druhous osobu jsem oslovil cíleně. Jednalo se o pana Radka Havleho, který je bývalý příslušník z řad VSČR. Po ukončení služebního poměru začal podnikat v oblasti údržby zahrad. Rozhovor byl veden velice formálně tak, abych dokázal získat pohled nejen bývalého příslušníka, ale i potenciálního zaměstnavatele. Díky zkušenostem, které pan Radek Havle získal, je rozhovor velice přínosný. Má přehled, jak proces zaměstnávání ve VTOS probíhá a jak odsouzené připravuje pro další životní kapitolu.

T: *„Dobrý den pane Havle, položím Vám otázku, kterou pokládám všem. Jaká je Vaše podnikatelská činnost, máte okolo sebe nějaký zaměstnanec a v jakém věkovém složení?“*

R: ***„Zahradní služby, péče o zeleň a celkově lidem zkrášluji okolí domu. Pracuji převážně sám, ale zaměstnanec by se mi hodil“***

T: *„Věřím, že jako bývalý příslušník, nějak vnímáte problematiku zaměstnávání odsouzených ve věznicích?“*

R: ***„Nedůvěra v trestanou osobu, prostě jim po tom všem nedokážu věřit. Asi jsem toho zažil tolik, že jsem ke všemu negativní“***

T: *„Takže jste asi neměl žádnou pracovní zkušenost s odsouzeným, že?“*

R: ***„Ne, nedokážu si to úplně představit. Viděl jsem toho ve věznici mnoho a bylo by to pro mě těžký.“***

T: *„Mám to chápat tak, že byste osobu vykonávající trest ve věznici nepřijal, i kdyby to umožnila věznice?“*

R: ***„Myslím, že ne, ale kdyby přeci, tak by záleželo na konkrétní osobě, druhu trestu a dovednostech“***

T: *„Teď teoretická otázka, kdyby Vaše společnost disponovala prací, kterou by bylo možné delegovat na odsouzené do věznice, uměl byste si to představit?“*

R: ***„Ne, protože bych to nedokázal zcela kontrolovat. Bylo by to složité, ale nikdy neříkej nikdy.“***

T: „Zaměstnal byste osobu, po propuštění z věznice, která u Vás v minulosti pracovala a byla velkým přínosem?“

R: „**To už ano, pokud bych byl spokojený. Museli bychom nejdřív sednout a vše probrat. Ale tomuhle stavu se nebráním.**“

T: „Zaměstnala by Vaše společnost osobu, která byla propuštěna z věznice?“

R: „**Nikdy neříkej nikdy, ale spíše ne. Jako bachař jsem viděl, že se s nimi nedostatečně pracuje a že nejsou zvyklí pracovat, nemají dostatek pracovních zkušeností.**“

T: „Jaká trestná činnost by pro Vás byla zcela tabu při zaměstnání odsouzených?“

R: „**Bez debat bych nechtěl mít nic společného s násilníky! To je úplná stopka a asi krádeže, protože pracuji s drahým vybavením**“

T: „Je nějaká spolupráce s odsouzenými v rámci práce, která by Vás zajímala?“

R: „**Spíše ne, pokud ano, tak jako "levnou pracovní sílu", i tak bych se bál.**“

T: „Jste relativně negativní, proč? V čem spatřujete takové riziko zaměstnání?“

R: „**Prostě celková nedůvěra, v již trestanou osobu, opakování trestné činnosti**“

T: „Čím si myslíte, že jsou indisponováni odsouzení v rámci negativního působení prostředí při hledání práce?“

R: „**Podle mě jsou již "ocejchováni" tím, že byli ve VTOS, a taky skoro nikdo nemaká, takže nemají návyky.**“

T: „Koukáte u pracovníka na čistý výpis z rejstříku trestu?“

R: „**Ano, pokaždé ho chci vidět.**“

10.2.3 Třetí rozhovor s majitelem společnosti

Poslední rozhovor byl s majitelem společnosti H-Vision panem Janem Chocem. Společnost se zaměřuje na tvorbu videí pro marketing a pomáhá ostatním být vidět. Pan Choc je stejně jako první majitel velice mladý. Velice mile mě překvapil jeho přehled a chuť odpovídat na pokládané otázky. I tento rozhovor byl veden formálně. Jsem rád, že obor, ve kterém pan Choc podniká, je zcela odlišný od zbylých.

T: „*Dobrý den, pane Choc, řekněte mi prosím, čemu se Vaše společnost věnuje a v jakém odvětví podnikáte, případně jaký je Váš výsledný produkt?*“

R: „***Dobrý den i Vám, pomáháme firmám růst. Snažíme se firmu a jejich práci zviditelnit pomocí propagace. Nejčastěji se jedná o tvorbu webu a propagačních videí.***“

T: „*Vnímáte nějak problematiku zaměstnávání odsouzených ve věznicích případně po propuštění z nich?*“

R: „***Ano, zajisté. Problematika vězeňství mě vždy zajímala. V okolí mého bydliště máme věznici Rýnovice a tam denně vidím odsouzené, kteří jdou do vedlejší firmy pracovat. Je to úžasné, že se něco takového děje.***“

T: „*Měla Vaše společnost v minulosti nějakou pracovní zkušenost s odsouzenými, případně jakou?*“

R: „***Ano. Jeden náš zaměstnanec byl ve vězení.***“

T: „*Víte, za jaký trestný čin vykonával trest odnětí svobody?*“

R: „***Popravdě to nevím. Nepřišlo mi vhodné se ptát, a hlavně to je nepodstatné.***“

T: „*Zaměstnal byste osobu, vykonávající trest odnětí svobody, kdyby ji to bylo umožněno věznicí?*“

R: „***Já se považuji za velmi tolerantního zaměstnavatele, takže ano. Myslím, že každý má právo na další šanci, protože udělat chybu je dnes velmi jednoduché a primárně chci to nejlepší pro svůj podnik.***“

T: „Pokud by Vaše společnost disponovala prací, kterou by bylo možno delegovat na odsouzené do věznice, uměl byste si představit takovou spolupráci (v čem si myslíte, že by to pro Vás mohlo být přínosem)?“

R: „**Pokud bychom to dokázali s věznicí domluvit, tak určitě ano. Bohužel moje práce vyžaduje počítač a nevím, jak by se na to věznice tvářila, co se týče bezpečnosti. Já bych to považoval jako možnost a novou zkušenost.**“

T: „Zaměstnal byste osobu po propuštění z věznice, která u Vás v minulosti přínosně pracovala?“

R: „**100 %. Jak jsem již říkal v minulých otázkách. Pro mě tohle není překážka.**“

T: „Zaměstnala by Vaše společnost osobu, která byla propuštěna z věznice?“

R: „**Ano.**“

T: „Jaká trestná činnost by pro Vás byla největší překážkou při zaměstnání propuštěného z věznice?“

R: „**Násilné trestné činy, znásilnění a jako milovník zvířat bych odsoudil týrání.**“

T: „Myslíte si, že by pro Vaši společnost mohla být v budoucnu spolupráce a zaměstnávání odsouzených přínosná (pokud ano, tak čím/jak)?“

R: „**Ano, protože bych mohl rozšířit pracovní kolektiv. Chci věřit tomu, že i ve věznicích mohou být kvalifikovaní zaměstnanci.**“

T: „V čem spatřujete největší riziko zaměstnání osob s trestnou minulostí?“

R: „**Pravděpodobně by úskalí mohlo nastat v krádežích a násilném chování při problémových situacích.**“

T: „Myslíte si, že osoby, které opustili věznici, jsou indisponovány v rámci negativního působení prostředí, v kterém se nacházeli (co jim prostředí věznice k lepšímu uplatnění na trhu práce vzalo)?“

R: „Nejsem odborník a zcela do toho systému nevidím, ale můj názor je takový, že ti lidé nepracují všichni. Ve věznicích nejspíš nebude zkrátka možnost pracovat pro všechny. Některým může tzv. ujet vlak, i co se týče vzdělání a pracovní kvalifikace.“

T: „Je jedním z Vašich hlavních požadavků při výběru nového pracovníka čistý výpis z rejstříku trestu? Jak reagujete na případný záznam?“

R: „Když si pozvu někoho na pohovor, tak tohle neřešíme. Vlastně to nemáme ani vyvěšené v inzerátu.“

10.2.4 Rozhovor s pracovníci v neziskové organizaci

Rozhovor proběhl s pracovníci v neziskové organizaci, která se zabývá prací s lidmi, kteří absolvovali VTOS. Umístil jsem rozhovor na konec praktické části práce proto, abych mohl konfrontovat odpovědi z dotazníku s odborným pohledem pracovníce. Informace získané během rozhovoru výrazně obohatily moji práci a mě jako osobu. Plně se ztotožňuji s názory uvedenými níže a celý rozhovor potvrzuje otázky, které jsem položil na začátku práce.

Jak důležitý prvek, je dle Vašeho názoru zaměstnání v životě odsouzeného, a jaký je jeho vliv na potlačení prizonizace?

Práci vnímám jako klíčový faktor ovlivňující „spokojenost“ odsouzeného ve výkonu a možnosti pracovního zařazení jsou jednou z prvních věcí, kterou mi klienti zmiňují, když s nimi navazuju spolupráci (na druhém místě pak bývá lékařská péče). Práce ovlivňuje všechny aspekty života odsouzeného, ať už denní režim, finanční možnosti ve výkonu i po propuštění. Mnoho našich klientů ve VTOS jsou zadlužení a chtějí své dluhy řešit ještě před propuštěním. K tomu jsou opět potřeba příjmy.

Má pracovní zařazení a zaměstnání podle tebe vliv na proces resocializace a tím pádem i snížení recidivního chování?

Do jisté míry ano, zaměstnaní odsouzení mají režim, udržují si pracovní návyky a někteří si zvládnou vytvořit i finanční rezervu na první dny po propuštění, což já osobně vnímám za opravdu klíčové. První dny na svobodě jsou extrémně náročné období a finanční tíseň na existenciální úrovni je obrovskou zátěží, kterou nemusí odsouzený ustát a může tak sklouzávat ke starým vzorcům chování. Navíc pracujícím odsouzeným nevzniká v CV časová mezera, mohou si uvést mezi pracovní zkušenosti i ty, které získali ve výkonu, a pokud pracovali na venkovním pracovišti, nemusí zaměstnavatel z životopisu vůbec poznat, že byl uchazeč ve vězení. Na druhou stranu zaměstnání není samospásné. I klienti, kteří ve VTOS byli pracovníčně zařazeni, mohou dělat na svobodě přešlapy, protože najednou mají celou řadu možností mimo to, jít pracovat, zatímco ve vězení je práce naopak jedna z mála možností, kterou odsouzení mají.

Jsou dle Vás odsouzení po propuštění dostatečně připraveni pro život mimo prostory věznice (z hlediska pracovní kvalifikace, vzdělání a pracovních návyků)

Často se setkávám s tím, že si odsouzení během výkonu zvyšují kvalifikaci (nejčastěji jsou to kurzy na VZV), někdo si dodělává výuční list. Nicméně toto není ani zdaleka dostupné pro všechny odsouzené, a to ani mezi těmi z první diferenční skupiny. Hodně záleží na tom, v jaké věznici odsouzený je.

Jak často se setkáváte ve své práci s odsouzenými, kteří byli bez zaměstnání? Co považujete za největší úskalí? (nedostatečná práce věznice a jejich programů, odmítání zaměstnavatelů, málo pracovních možností ve vtos nedostatečné vzdělání a celkově nízká kvalifikace, anebo jejich odmítání cokoliv ve svém životě změnit...)

Nejvíce klientů ve VTOS mám zaměstnaných, ale jsou i tací, kteří zaměstnaní nejsou. Není to však pro jejich nezájem pracovat, ale spíše nemají možnost, nebo čekají, až se uvolní místo, až se nástup do zaměstnání zprocesuje. Práce ve věznici není dost pro všechny, a některé věznice jsou v tomhle ohledu opravdu nedostatečně zařízené. Problém vidím mimo jiné v tom, že řada věznic

je umístěna na odlehlém místě, kde práce prostě není ani pro místní, natož pro stovky odsouzených. Špatné je i ohodnocení za práci, které prostě není motivující.

Jak náročné, je pro pracovníka neziskové organizace motivovat nezaměstnanou osobu, bez viditelné snahy cokoliv změnit?

Podmínkou vstupu k nám do služeb je mimo jiné i aktivní přístup ke spolupráci a snaha o změnu dosavadního životního stylu. S někým, kdo pracovat nechce, je těžké hledat zaměstnání, a proto v takovém případě s klientem proberu, zda je zaměstnání opravdu jeho zakázka, nebo jestli nechce řešit spíš něco jiného. Pokud moji klienti pracovat nechtějí, jsem s tím v pohodě, pracuji hodně s principem dobrovolnosti a respektu k přání dané osoby. Většina mých klientů a klientek pracovat chtějí. Ne vždy však chtějí pracovat legálně, protože práce na černo se jim bohužel v mnoha případech vyplatí víc.

Máte dojem, že práce ve VTOS, pomáhá odsouzeným lépe zvládat samotný VTOS?

Rozhodně ano. Je to jeden z mála způsobů, jak si odsouzení mohou zachovat alespoň trochu kontakt se světem venku a neztratit pracovní návyky. Věřím také, že čas pak ubíhá úplně jinak, může to být dobrý způsob psychohygieny. Je to opravdu dobrá příležitost a řekla bych, že samotný výdělek je až druhotný.

Je nějaká otázka, na kterou jsem se nezeptal, a pomohla by mé práci? Budu rád za každé zkušenosti, které jste posbírala za svoji pracovní kariéru.

Klienty často zlomí, že hledání práce bohužel trvá déle, než původně čekali. To vnímám jako zásadní problém, protože práce spolu s bydlením jsou to, co klient po propuštění tak moc potřebuje. Jsem ráda, že se realizují online pohovory se zaměstnavateli už ve věznicích, to je skvělý způsob, jak předcházet recidivě. Doufám, že tyto možnosti i nadále porostou.

Zároveň mají klienti nereálná očekávání, co se platu týče. Řada klientů nemá moc zkušeností s legální prací se všemi povinnými odvody, jsou proto zvyklí na vyšší výdělek na ruku. Pokud mají exekuce, výplata se opět zmenšuje, což je demotivující.

11. Vyhodnocení hypotéz

H1: Zaměstnávání ve VTOS není na takové úrovni, aby odsouzení dokázali konkurovat na trhu práce ostatním osobám.

K vyhodnocení hypotézy H1 bylo zapotřebí vzít velké množství získaných dat, a to jak z dotazníkového šetření, tak z rozhovorů. Je třeba vzít v potaz, že z respondentů vykonávající VTOS pracuje pouze 37 osob z celkového počtu 86, což považuji za velmi nízké číslo. Pro ověření hypotézy, je však důležitá otázka č. 18, kde zvolilo odpověď „ANO“ v mých očích „pouze“ 38 odsouzených a 6 dalo možnost „Spíše ANO“. Zbytek tedy 42 odsouzených si myslí, že jim VTOS na konkurenceschopnosti ubral. Hypotézu H1 potvrzují i samotní majitelé společností, kteří vnímají odsouzené, jako osoby indisponované pro trh práce. Odborná pracovníce se setkává s lidmi, kteří si zvyšují svoji kvalifikaci, ale bohužel v nedostatečném počtu. **Výsledky šetření potvrzují, že je hypotéza H1 pravdivá.**

H2: Ve VTOS je méně pracovních míst než odsouzených, kteří by chtěli být zaměstnáni.

Pro vyhodnocení hypotézy H2 je třeba komparovat data z dotazníkového šetření, přesněji otázky č. 8 a č. 9. Zaměstnaných ve VTOS je z počtu 86 dotazovaných odsouzených pouze 37 a 49 odsouzených nepracuje. Přitom zájem o zaměstnání má celý vzorek odsouzených, takže 86. Z komparovaných dat plyne, že 49 odsouzených by rádo pracovalo, ale věznic jim to nemožní. **Výsledky šetření potvrzují, že je hypotéza H2 pravdivá.**

H3: Odsouzené osoby za násilné trestné činy bude složitější zaměstnat v porovnání s ostatními odsouzenými.

Rozhovory s majiteli společností mi pomohli ověřit stanovenou hypotézu H3. Při položení otázky, jaká trestná činnost by pro Vás byla největší překážkou při zaměstnání propuštěného z věznice nastala naprostá shoda v odpovědích.

Respondent 1: „*Násilné tresty bychom museli přemýšlet a nejspíše bychom takovou sobu nezaměstnali. Nepřijali bychom odsouzené, kteří spáchali trestný čin na dětech či zvířatech.*“

Respondent 2: „*Bez debat bych nechtěl mít nic společného s násilníky! To je úplná stopka a asi krádeže, protože pracuji s drahým vybavením*“

Respondent 3: „*Násilné trestné činy, znásilnění a jako milovník zvířat bych odsoudil týrání.*“

Z uvedených odpovědí je zřejmé, že osoby násilných trestných činů by žádný ze zaměstnavatelů nezaměstnal. **Výsledky šetření potvrzují, že je hypotéza H3 pravdivá.**

11.1 Závěry výzkumného šetření

Z dostupných informací bylo zjištěno, že zaměstnávání ve VTOS má v očích odsouzených naprosto dominantní postavení. Z odpovědí plyne, že práce pomáhá odsouzeným lépe zvládat VTOS, udržet si pracovní návyky anebo je pomalu budovat. VSČR může stavět na pracovní motivaci odsouzených a cíleně zaměřovat své individuální programy zacházení. Dle mého subjektivního názoru, který jsem zaujal během seznamování se s literaturou a také díky výstupům z praktické části si dovolím tvrdit, že zaměstnávání ve VTOS omezuje škodlivé následky prizonizace, a naopak dokáže odsouzeného lépe resocializovat.

Majitelé firem jsou otevřeni spolupráci s věznicemi, přičemž samozřejmě velmi záleží na způsobu podnikání. V mých očích je potenciál právě v možnosti spolupráce mezi věznicí a soukromým podnikem. Z odpovědí majitelů jsem vypožadoval, že odsouzeného chápou jako legitimního uchazeče o pracovní pozici. Nicméně vždy chtějí to nejlepší pro svoji společnost a tím je zodpovědný, kvalifikovaný pracovník. Mohli bychom vést hodinové debaty, zda koncepce a celkový systém takové pracovníky produkuje, ale to nebylo cílem mé práce.

Zajímavé jsou názory a zkušenosti přímo z praxe od pracovnice neziskové organizace, která přímo potvrzuje, že faktor zaměstnávání je zcela zásadní a má vliv na další etapu života odsouzených. Všechny názory jsem pečlivě porovnal jak s teoretickou částí práce, tak praktickou a musím konstatovat, že se shodují. Dostal jsem odpovědi na všechny mé otázky a celá práce tak dostala i pohled od někoho, kdo se problematice věnuje na denní bázi.

Celá praktická část je provázaná a přinesla tak komplexní pohled na řešenou problematiku. Ve výzkumné části bylo sesbíráno veliké množství informací, se kterými se můj subjektivní postoj zcela ztotožňuje. Hypotézy se mi podařily potvrdit. Také jsem zjistil odpovědi na dílčí cíle a to, že z 86 respondentů pracuje méně než polovina. Jedná se o velmi závažný problém, který popsala v rozhovoru i pracovnice neziskové organizace. Postoje majitelů společností a odsouzených se v zásadě neliší a obě strany si uvědomují, jak důležitá tato problematika je. Na stanovené dílčí cíle jsem tak našel relevantní odpovědi.

Závěr

Věznice, odsouzení, prvky zabezpečení a třeba i zákony upravující VTOS a zaměstnávání, zůstávají pro většinu společnosti zahaleny, a jejich zrak, se záměrně upíná k jiným tématům-pozitivním. Ano, na někoho může negativně dopadat prostředí věznice a bolestivé životní příběhy, které jsou často zfilmované v líbivé formě, pro běžného konzumenta. Já si naopak myslím, že se jedná o velice zajímavé téma, kterému je třeba se dále věnovat. Ve VTOS jsou omezovány práva a osobní svobody, a tak bychom se měli přirozeně věnovat studiu problematiky vězeňství, neboť naše společnost bude, tak vyspělá, jako je vyspělé naše vězeňství.

Stanovil jsem si nelehký cíl, na který jsem dokázal najít odpovědi, díky vstřícným lidem, kteří mi pomohli a studiu nespočtu odborné literatury od paní V. Kalvodové a dalších. Největší přínos a vypovídající hodnotu spatřuji v dotazníkovém šetření, které jsem získal přímo od respondentů, z řad odsouzených. Díky výše zmíněnému, se nebojím říct, že mám dostatek zdrojů a informací, k zodpovězení stanovených otázek.

Při pohledu na provedený výzkum a rekapitulaci teoretické části diplomové práce, musím konstatovat, že na otázky jsem našel odpovědi. Prvek zaměstnávání ve VTOS považuji za zcela zásadní. Není to jen můj postoj, ale jak ukázala praktická část, tak i postoj všech odsouzených a respondentů rozhovorů. Odsouzení musí být schopni držet krok s progresivně se vyvíjející společností. Stejný názor zastávají i samotní odsouzení a celá řada odborníků. Co se týče otázky vlivu zaměstnávání ve VTOS na resocializaci, pak mohu s klidem říct, že práce je silný resocializační prvek. Odsouzení se učí vše, co jim vzal proces prizonizace. Pokud odsouzený nebude mít odpovídající práci, pak je jasné, že jeho motivací pro trestnou činnost budou finance. Správná resocializace má značný vliv i na zmenšení míry recidivního chování. Bohužel situace není dobrá a po vyhodnocení dat je zřejmé, že VSČR nedokáže odsouzené pro další životní kapitolu dostatečně připravit. Odsouzených pracuje malé procento a vytváření pracovních návyků, tak vzniká jen u malé části.

V jedné z mých kapitol bylo vyjmenováno velké množství důvodů, proč tomu tak je, ale je třeba si uvědomit, že chyba není jen na straně VSČR.

Odsouzeným, dost často chybí přirozená motivace a vůle cokoliv změnit. Pokud máme pracovat s recidivistou, který je ve VTOS častěji než mimo zdi věznice, pak je šance na jeho resocializaci podstatně menší a ani prvek zaměstnávání nedokáže myšlení odsouzeného změnit.

Po detailním prostudování koncepce českého vězeňství si myslím, že nás čeká ještě dlouhá cesta. Převládá ve mně pozitivní pocit, jelikož z dotazníků a rozhovoru vyšlo najevo, že odsouzení problematiku zaměstnávání vnímají jako zásadní a mají chuť zvyšovat své dovednosti, které jim pomohou u zaměstnavatelů uspět, a to byl také cíl mého zkoumání.

V úplném závěru bych rád napsal pár pozitivních a nadějeplných slov. VSČR je plně profesionální ozbrojený bezpečnostní sbor, který svou práci odvádí nadstandardně. Nedostává se jim uznání, jako třeba Policii, ale jejich práce, ač není vidět, je společnosti prospěšná. Ve věznici jsem pracoval před 8 lety a při dnešním zhodnocení a konfrontaci s čísly, vidím značný posun směrem vpřed.

Seznam použité literatury

Monografie, komentáře a sborníky

BAREŠ, Pavel a MERTL, Jiří. *Zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich příprava na propuštění z VTOS*. Praha: VÚPSV, 2021, s. 20. ISBN 978-80-7416-420-0.

BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 660. ISBN 978-80-7338-115-8.

BRUGGER, Walter. *Filosofický slovník*. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0409-x.

BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges, 2020. Teoretik, s. 85. ISBN 978-80-7502-408-4.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). s. 24. ISBN 978-80-7380-138-0.

DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ, ed. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 379. ISBN 978-80-7676-066-0.

FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v apliační praxi ČR. Zákony s poznámkami*. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 19. ISBN 80-7179-149-0.

JANUŠ, Jan. *Tresty budoucnosti*. Praha: Info.cz, 2020. Právo (Info.cz). s. 91. ISBN 978-80-907780-0-9.

JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, s. 332. ISBN 80-7312-038-0.

JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Teoretik. Praha: Leges, 2012, s. 192. ISBN 978-80-87576-39-7.

- KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 9. ISBN 80-210-3025-9.
- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 41-49. ISBN 978-80-7552-163-7.
- KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 2. ISBN 978-80-7357-706-3.
- LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. s. 6. ISBN 978-80-86920-24-5.
- Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), komentář k čl. 9. s. 341. ISBN 978-80-7357-750-6
- MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Vyd. 3., upr. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 68. ISBN 80-86429-08-3
- Mertl, J. „*Musíš pracovat a poslouchat*“: Věznice, potlačování autonomie a odpovědnost osob ve vězení a propuštěných z vězení. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 2020, roč. 56, iss. 4, s. 523-553.
- PETRÁČKOVÁ, Věra a KRAUS, Jiří. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995, s. 834. ISBN 80-200-0524-2.
- PhDr. Jiří Růžička, PhDr. Oldřich Matoušek. *Psychologie práce*. 1963. Karlova univerzita v Praze: Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1, 1963. s. 312. ISBN 17-433-63
- SVOBODA, Milan (ed.). *Vězeňství II. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv)*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019, s. 73. ISBN 978-80-7631-004-9.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. Velké komentáře. s. 424. ISBN 978-80-7400-109-3.
- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. s. 20. ISBN 978-80-87576-93-9.

ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2002. s. 75. ISBN 80-247-9006-8.

TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010. s. 9. ISBN 978-80-87212-41-7.

TOMÁŠEK, Jan. *Zaměstnání jako faktor desistence*. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017, s. 14. ISBN 978-80-7338-166-0.

zákonná úprava a IAŘ

Doporučení Rec(2006) 2-rev Výboru ministrů členskými státy k Evropským vězeňským pravidlům

Nařízení vlády č. 361/2017 Sb. Nařízení vlády o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody

sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

USNESENÍ předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Vyhláška č. 345/1999 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 40/2009 Sb., zákon trestní zákoník.

Zákon č. 555/1992 Sb. Zákon České národní rady o Vězeňské a justiční strážích České republiky

webové stránky a elektronické zdroje

Boháčová P., Pelikán J., *Vězeňství v České republice: Koncepce vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky. Online. 2015 [cit. 2024-02-03].

Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

ELAW. *Subsidiarita trestní represe a zásada ultima ratio v novém trestním zákoníku*. Online. 2009 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/subsidiarita-trestni-represe-a-zasada-ultima-ratio-v-novem-trestnim-zakon>

Epravo. *Účel trestu*. Online. 2013 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>

Epravo. *Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky*. Online. 1992 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/ustava-ceske-republiky-619.html>

Helcom. *Monitoring vězeňství v České republice*. Online. 2022 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://helcom.cz/wp-content/uploads/2023/06/Monitoring-vezenstvi-CR-2023-1.pdf>

Jiné právo. *O měření kvality věznic, jejich legitimitě či budoucnosti s Alison Liebling*. Online. 2017 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2017/01/rozhovor-s-alison-liebling-z-university.html?m=1>

OJS. *DONALD CLEMMER'S CONCEPT OF PRISONISATION*. Online. 2020 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://ojs.academicon.pl/tkppan/article/view/5862/6125>

Ombudsman veřejný ochránce práv. *Doporučení Rec(2006) 2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům*. Online. 2021 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/media/revidovana_evropska_vezenska_pravidla_2020_.pdf

Ombudsman veřejný ochránce práv. *Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězněnými osobami*. Online. 2015 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/media/standardni-minimalni-pravidla-osn-pro-zachazeni-s-veznenymi-osobami-pravidla-nelson-a-mandely-2015_.pdf

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. *Práce*. Online. 2020 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Pr%C3%A1ce>

U.S.Department of justice, 2023. *Self-esteem and the theory of prisonization*. ojp.gov. Online. © 2023 [cit. 2023-11-01]. Dostupné z:<https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/self-esteem-and-theory-prisonization-review-literature>

Verejnazaloba. *Základní pojmy v trestním řízení*. Online. 2024 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/zakladni-pojmy-v-trestnim-rizeni/>

Vězeňská služba České republiky. *Věznice Karviná Výkon trestu odnětí svobody*. Online. 2024 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-karvina/sekce/vykon-trestu-odneti-svobody>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zaměstnávání odsouzených*. Online. [cit. 22.9.2023]. Dostupný na WWW: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-plzen/sekce/zamestnavani-odsouzenych>

VSČR. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022*. Online. 2022 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>

Základní pojmy a souvislosti ekonomie. *Mikroekonomie*. Online. 2006 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: https://cgi.math.muni.cz/kriz/prevod_mikro/mikro3.html

Zákony pro lidi. *Nařízení vlády č. 361/2017 Sb. Nařízení vlády o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody*. Online. 2024 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-361>

Zákony pro lidi. *Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících*. Online. 2021 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>

Zákony pro lidi. *Vyhláška č. 345/1999 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody*. Online. 2024 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>

Zákony pro lidi. *Zákon č. 555/1992 Sb. Zákon České národní rady o Vězeňské a justiční strážní České republiky*. Online. 2022 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>

Seznam příloh

Tabulka 1- Vývoj fyzického počtu personálu v letech 2012 až 2022	34
Tabulka 2- Vývoj zaměstnanosti vězňů od roku 2015 do roku 2023	53
Tabulka 3- znázornění věkového složení respondentů	57
Tabulka 4- znázornění počtu VTOS u respondentů	57
Tabulka 5- znázornění délky vykonávaného VTOS,	57
Tabulka 6- znázornění počtu nezaměstnaných před VTOS	58
Tabulka 7- znázornění, zda práce naplňuje odsouzené před nástupem do VTOS	58
Tabulka 8- znázornění zájmu o pracovní aktivity v rámci programu zacházení .	59
Tabulka 9- znázornění možností práce při VTOS, netýká se prvních trestů	59
Tabulka 10- znázornění aktuálně pracujících odsouzených.....	59
Tabulka 11- znázornění, zda by odsouzení pracovali, pokud by jim to bylo umožněno	60
Tabulka 12- znázornění názoru, zda má VSČR problémy s nedostatkem míst ..	60
Tabulka 13- znázornění důležitosti zaměstnání pro odsouzené.....	60
Tabulka 14- znázornění, jak důležitá je práce z pohledu začlenění do běžného života.....	61
Tabulka 15- znázornění, jak důležitá je práce ve VTOS, z pohledu získání práce mimo věznici	61
Tabulka 16- znázornění, zda práce umožňuje snadnější vypořádání se s VTOS	61
Tabulka 17- znázornění možnosti vrátit se do práce, kterou odsouzení vykonávali před nástupem do VTOS	62
Tabulka 18- znázornění, zda si odsouzení myslí, že jsou po VTOS pro trh práce zajímavější	62

Příloha dotazníku

Dotazníkové šetření pro odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS).

1) Kolik je Vám let?

- a) 18-20
- b) 21-30
- c) 31-40
- d) 41-50
- e) 51-60
- f) 61 a více

2) Po kolikáté jste ve VTOS?

.....

3) Jak dlouhý je Váš VTOS?

- a) 0-5 let
- b) 6-10 let
- c) 11-15
- d) Více než 15 let

4) Byl jste zaměstnán (podnikal jste) před VTOS?

- a) ANO
- b) NE

5) Naplňovala Vás práce před nástupem do VTOS?

- a) ANO
- b) Spíše ANO
- c) Spíše NE
- d) NE

- 6) Zajímáte se o pracovní aktivity v rámci programu zacházení?**
- a) ANO
 - b) Spíše ANO
 - c) Spíše NE
 - d) NE
- 7) Bylo Vám umožněno pracovat při některém z VTOS? (Netýká se odsouzených, kteří jsou ve VTOS poprvé)**
- a) ANO
 - b) NE
- 8) Máte možnost pracovat ve věznici, kde aktuálně vykonáváte VTOS?**
- a) ANO
 - b) NE
- 9) Pracoval byste, kdyby Vám to bylo ve VTOS umožněno?**
- a) ANO
 - b) NE
- 10) Myslíte si, že má české vězeňství problém s nedostatkem pracovních míst pro odsouzené?**
- a) ANO
 - b) Spíše ANO
 - c) Spíše NE
 - d) NE
- 11) Je podle Vás práce ve vězení důležitá pro Vaši nápravu?**
- a) ANO
 - b) Spíše ANO
 - c) Spíše NE
 - d) NE

12) Má podle Vás práce ve vězení vliv na začlenění do běžného života?

- a) ANO
- b) Spíše ANO
- c) Spíše NE
- d) NE

13) Myslíte si, že když budete ve VTOS pracovat, že pro Vás bude snadnější získat práci v běžném životě?

- a) ANO
- b) Spíše ANO
- c) Spíše NE
- d) NE

14) Pomáhá Vám práce se snadněji vypořádat s VTOS? (pro pracující)

- a) ANO
- b) Spíše ANO
- c) Spíše NE
- d) NE

15) Máte možnost po ukončení VTOS pracovat/podnikat jako před výkonem trestu?

- a) ANO
- b) Spíše ANO
- c) Spíše NE
- d) NE

16) Máte pocit, že jste pro trh práce „zajímavější“ než před výkonem trestu? (pracovní zkušenosti, kurzy, vzdělání, pracovní návyky atd.)

- a) ANO
- b) Spíše ANO
- c) Spíše NE
- d) NE